

LUNDS
UNIVERSITET

Problematiken kring ”invandrarkvinnors” utsatthet i anknytningsrelationer

En genuskritisk analys av utlänningslagens tillämpning och
dess konsekvenser

Cornelia Björklund

Mänskliga Rättigheter

Vårterminen 2012

Handledare: Olof Beckman

Abstract

Women who come through attachment relationships to Sweden must stay in the country for two years in order to get their permanent visa. Consequently, these women risk to be exposed to physical, mental and sexual violence and live in a violent relationship as some of them might not be able to return to their home countries. The issue is complex and current law plays a critical role for the realisation of these women's human rights, the violence they are exposed to and the question of responsibility.

The aim of the study is to examine and problematize the consequences of and pursuant to the EC directive on family reunification, the "two year rule" in the Swedish Law on Migration and chapter 5 §16 third paragraph concerning reasons to continue to receive a resident permit due to violence or other serious violation. This is achieved by a theory development methodology using ideology analysis and critical feminist theory on law and on the basis of interview material.

The result of this study show how the consequences of the legislation is that the legal system allows, create and maintain conditions for women to be exposed to violence and human rights violations. The consequences of the legislation is that the question of responsibility becomes decentralized and the Migration Board can not prevent men who put in to system to bring women to the country and abuse them, when they are bound by secrecy and the obstacles that the legislation result in. Everybody's responsibility to ensure these women's human rights, become no ones responsibility.

Nyckelord: genus, kvinnors rättigheter, invandrarskap, migration, fruimport, anknytningsrelationer, "tvåårsregeln", våld i nära relationer, utlänningslagen, EG-direktivet om familjeåterförening

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	2
1.2	Metod och Material	2
1.2.1	Metod för teoriutveckling – Intervju	3
1.2.2	Metod för analys – Idé- och ideologianalys	4
1.2.3	Metod för analys – Att anta ett genuskritiskt perspektiv	5
1.2.4	Material	6
1.3	Avgränsningar	6
2	Bakgrund och Kontext	9
2.1	Skillnaden mellan Kärleksinvandring och Fruimport	9
2.2	Lagstiftning relaterat till anknytningsrelationer	10
2.3	Migration och kvinnans status som invandrare	12
2.4	Våld i nära relationer – Misshandelsproblematik	14
2.5	Kvinnornas mänskliga rättigheter	16
3	Teoretiska verktyg – utgångspunkter	17
3.1	Genus - Begreppsförtydligande.....	17
3.2	Genusrättsvetenskap och Feminist Legal Theory	18
3.2.1	Skillnader mellan män och kvinnor – Könets betydelse för makt	19
3.2.2	Objektivitet och det könlösa rättssubjektet	20
3.2.3	Dikotomier och distinktioner mellan offentligt och privat.....	20
3.2.4	Straffrätten och våld i nära relationer.....	21
3.3	Ett kvinnorrättsperspektiv.....	22
4	Analys	23
4.1	EG-direktivets konsekvenser.....	23
4.2	Utlänningslagens och ”tvåårsregelns” konsekvenser	25
4.2.1	Att bevisa våld i nära relationer	26
4.2.2	Straffrätten och våld i nära relationer.....	27
4.2.3	Exempel och analys av ansökning som fått avslag	28
4.3	Kvinnornas mänskliga rättigheter	30
4.4	Ansvar eller inte ansvar, det är frågan.....	31

5	Sammanfattning och Slutsats	35
6	Referenser	37

1 Inledning

”Han slog och slog och jag hade ingen chans att försvara mig. Jag kunde ingen svenska, jag hade ingenstans att gå till och ingen visste om min existens”.¹

”Jag har förlorat allt och väntar på ett beslut från Invandrarverket angående min framtid i Sverige, medan min man som blivit svensk medborgare har nu ett nytt offer. Han köpte en bil för de pengar som han stal från mig och åkte nu till mitt hemland för att hämta hem en ny kvinna. Allt på bekostnad av mitt liv medan jag inte kan göra något åt det. Så enkelt fungerar det svenska kvinnoskyddet”.²

Problematiken kring fruimport är att kvinnor som kommer hit genom en anknytningsrelation kan idag utsättas för psykiskt, fysiskt, sexuellt och ekonomiskt våld. Men om relationen tar slut eller mannen kastar ut henne innan två år har gått, som är gränsen för då hon kan beviljas fortsatt uppehållstillstånd, har hon väldigt få chanser att få stanna kvar i Sverige. Denna gräns benämns som ”tvåårsregeln” där det beskrivs tre undantag och skäl för att uppehållstillstånd ändå kan ges. Denna uppsats behandlar emellertid bara skälet gällande: förhållandet har upphört främst på grund av att kvinnan har utsatt för våld eller för annan allvarlig kränkande behandling. Som invandrarkvinna har hon två val, antingen att lämna relationen och försöka bevisa att hon har tillräckliga skäl att stanna eller så kan hon välja att stanna kvar och stå ut tills de två åren har gått ut. Svensk lagstiftning och praxis runt anknytningsrelationen skapar en maktobalans i förhållandet mellan mannen och kvinnan där hon befinner sig i en väldigt utsatt position. ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) har identifierat förklaringar till denna utsatthet. Anledningarna är att hon saknar kunskap om sina rättigheter i Sverige, att hon inte har rätt till obligatorisk svenskundervisning som är obligatorisk för asylsökande, att hon står utanför sitt eget sociala nätverk och mannen är hennes enda kontaktpunkt, att hon riskerar repressalier så som social stigmatisering, misshandel och att dödas om hon återvänder till sitt hemland och att hon lever under ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och riskerar utvisning om relationen bryts. I sina rapporter *Täckmantel: äktenskap* från 2009 och *Fruimporten fortsätter* från 2010 sätter de problematiken kring den nya utlänningslagen (2005:716), EG-direktiven om

¹ Lenardt, *”Invandrarkvinnor” i vägskäl*, s 125.

² Lenardt, *”Invandrarkvinnor” i vägskäl*, s 153.

familjeåterförening och bevisbördan gällande våld för att få fortsatt uppehållstillstånd, i fokus.³

1.1 Syfte och frågeställningar

Under min intervju med kvinnojouren lät jag som avslutning på vårt samtal, de båda kvinnorna som arbetar där önska sig var den största förändringen skulle ske. De svarade att, förutom bostad till kvinnorna på de skyddade boendena, ville de slå hål på fördomar och sprida kunskap om invandrarkvinnor och våld i nära relationer. Min målsättning och förhoppning är att denna studie är ett steg i just denna riktning.

Syftet med denna studie är att *granska* och *problematisera* konsekvenser i och med tillämpning av EG-direktivet om familjeåterförening, ”tvåårsregeln” i utlänningslagen och 5 kap. 16§ tredje stycket som berör skäl för att få fortsatt uppehållstillstånd på grund av våld eller annan allvarlig kränkning.

Frågeställningar som avser svara på syftet:

- Vilka konsekvenser får tillämpningen av EG-direktivet om familjeåterförening, ”tvåårsregeln” i utlänningslagen och 5 kap. 16§ tredje stycket för invandrarkvinnor som kommer till Sverige genom en anknytningsrelation då de utsätts för våld?
- Vilken ny förståelse tillför ett kvinnorrättsperspektiv till problematiken kring lagstiftningen?
- Hur ser ansvarfrågan ut, för dessa konsekvenser?

1.2 Metod och Material

För att svara på mina frågeställningar och uppfylla uppsatsens syfte som är att kritiskt granska och problematisera lagstiftningen, använder jag mig av en teoriutvecklande och teorikritisk metod. För att kritiskt granska och problematisera tvåårsregeln finns det behov av att generera mer kunskap angående relationen mellan genus och svensk lagstiftning, invandrarkvinnors verkliga liv och erfarenheter och våld i nära relationer. Min vilja är att skapa en teoriutvecklande metod; genom att använda intervju som metod har jag skapat material och empiri som har en stark verklighetsförankring och som ger mig nya perspektiv och ny kunskap på dessa områden. Detta primärmaterial tolkar jag

³ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, 2010, s 2-4; Informant 1 och 2; Kvinnotryck, *Jourfokus: Fruimport*, s 4-5, 8-9; ROKS, *Täckmantel: Äktenskap*, 2009, s 3-4, 6, 9; Utlänningslagen (2005:716) 5 kap 16§.

utifrån mig själv som både forskare och som kvinna. För att analysera detta material och övrigt material har jag använt idé- och ideologianalys kombinerat med ett genuskritiskt perspektiv, som mer konkret består av genusrättsvetenskap och *feminist legal theory*, för att kunna ställa mina frågeställningar till mitt material.

1.2.1 Metod för teoriutveckling – Intervju

Som en del av min forskningsmetod för att skapa och få tillgång till ytterligare empiriskt material valde jag att genomföra en semistrukturerad parintervju med två kvinnor som arbetar och är anställda på en kvinnojour i södra Sverige. Valet av en kvalitativ intervju är för att det skapar en verklighetsförankring för uppsatsen och tillför ytterligare konkret material som kan sättas i relation till resterande teoretiskt material och juridiska källor. Jag såg intervjun som ett mänskligt samtal. Kvale menar att intervju som samtal lägger grunden för att ny kunskap ska utvecklas ur interaktionen. Han tar även upp relationen mellan feminism och kvalitativ forskning, där tonvikten läggs på att förstå kvinnors liv och vardagliga värld för att råda bot på både osynligheten och förvanskningen av kvinnors erfarenhet.⁴ Därför valde jag aktivt att intervjua kvinnor som arbetar med utsatta kvinnor och problematiken kring främst våld i nära relationer och fruiimport. Den information som de delgav mig är en form av andrahandskälla för de utsatta kvinnornas erfarenhet vilket jag är medveten om i min analys, men samtidigt har de gett mig ovärderlig information och erfarenhet som samhällskritiska aktörer och aktivister. I uppsatsen kommer jag att benämna dem som Informant 1 och Informant 2. Anledningen till att jag benämner dem som intervjuinformanter beror på den roll och positioner som dessa personer besitter där jag förväntade mig att de skulle svara på mina frågor ur ett informantperspektiv.

Valet att intervjua kvinnor som blivit utsatta för fruiimport var inte etiskt försvarbart även om det materialet hade haft högre status som primärmaterial. Dessa kvinnor lever under skyddad identitet på ett skyddat boende och är traumatiserade av det våld och den misshandel de blivit utsatta för. Att tvinga dessa kvinnor till samtal om sina upplevelser och att öppna upp sig för en främmande människa kunde jag inte begära. Dock har jag även valt att inte intervjua personal, exempelvis handläggare, från Migrationsverket då dessa personer är myndighetsanställda och följer de direktiv som de har och som lagen ger dem.

Valet att göra en parintervju var för att upphäva maktsymetrien i samtalet som skapas mellan forskare och informant där vi som parter inte är likställda på grund av min position som forskare.⁵ Som parintervju uppfattar jag även att formen skapar bra förutsättningar för intervjun som ett mänskligt samtal och diskussion i

⁴ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s 13, 19, 72; Charmaz, *Constructing grounded theory*, s 25.

⁵ Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, s 13; Thomsson, *Reflexiva intervjuer*, s 97; Charmaz, *Constructing grounded theory*, s 27.

stället för utfrågning. En semistrukturerad intervju ser jag mer som ett samtal som jag aktivt styr där balansen är att informanterna ska få utrymme att delge mig vad de tycker är av vikt och göra egna reflektioner. Jag använde mig av en intervjuguide med fem temafrågor och ett antal mer konkreta frågor vid sidan av. På så vis undvek jag att ställa frågor som jag redan visste svaret på vilket gjorde det möjligt för mig att kontinuerligt komma med följdfrågor och få nya uppslag, vilket kan ses som en förutsättning för att generera ny kunskap.⁶

Kvinnorna uttryckte redan direkt att de var vana vid att bli intervjuade och jag fick uppfattningen att de var vana att reflektera över och diskutera frågor angående våld i nära relationer. Intressant ur ett genusperspektiv är att reflektera över könstillhörighetens betydelse i intervjusituationen, att jag som kvinnlig forskare pratar med kvinnor, om kvinnor. Detta kan ses som en idealisk situation där en hög grad av förförståelse redan existerar mellan forskare och informanter, att man enas om samma verklighet under intervjun.⁷ Utifrån ett postkolonialt feministiskt perspektiv, kan man dock ifrågasätta hur jag som svensk, vit, medelklass och högskoleutbildad kvinna kan förstå ”invandrarkvinnors” situation och erfarenheter då de utsatts för fruimport och våld i en nära relation.

1.2.2 Metod för analys – Idé- och ideologianalys

Metoden idé- och ideologianalysen är användbar då den utgår från att idéer är tankekonstruktioner där dessa idéer ses som grundläggande delar i en ideologi. Då Boréus och Borgström definierar en ideologi som ”en målinriktad och systematisk sammanställning av politiska ståndpunkter” och att den kan ses som en ”samhällsåskådning”,⁸ gav detta mig möjligheter att identifiera och analysera de samhällsstrukturer och konstruerade föreställningar som ligger bakom den svenska utlänningslagen och konsekvenserna av dess tillämpning. Vidare har en kritisk ideologianalys gett mig verktygen att göra en omfattande systemkritik där olika inslag i en dominerande ideologi jämförs med en yttre empirisk verklighet där syftet är att begripliggöra och avslöja den bakomliggande ideologin.⁹ Den empiriska verkligheten i min studie är ”invandrarkvinnornas” erfarenheter och röster genom andra kvalitativa studier, rapporter och mitt eget intervjumaterial. Jag utgår från att ideologin kommer till uttryck genom lagstiftning men under dess yta finns ett djupare plan som är svårare att komma åt. Till min hjälp tar jag mitt empiriska material och ett genuskritiskt perspektiv då även det sistnämnda sätter stor vikt vid maktaspekten som pekar på individens villkor i samhället och ifrågasätter samhällets självbild.¹⁰

⁶ Teorell och Svensson, *Att Fråga och Att Svara*, s 89; Thomsson, *Reflexiva intervjuer*, s 72; Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, s 301; Charmaz, *Constructing grounded theory*, s 26, 187.

⁷ Thomsson, *Reflexiva intervjuer*, s 119; Charmaz, *Constructing grounded theory*, s 15, 28.

⁸ Boréus (red), *Textens mening och makt*, s 149-51.

⁹ Boréus (red), *Textens mening och makt*, s 157-58.

¹⁰ Boréus (red), *Textens mening och makt*, s 158, 176.

1.2.3 Metod för analys – Att anta ett genuskritiskt perspektiv

Att använda sig av ett genuskritiskt perspektiv består av att ifrågasätta hur och av vem kunskap skapas. På så vis ifrågasätter feminister vad som är ”verklighet” och objektiv sanning vilket jag kan dra nytta av. Vår verklighet är enligt feministisk teori, konstruerad. Feministisk analys ställer frågor om hur identiteter, inkludering och exkludering konstrueras och hur olika dimensioner av makt och ojämlikhet reproduceras. Steans tar upp Sandra Whitworth, som pekar på hur genusrelationer upprätthålls genom sociala rutiner och idéer och reproduceras av aktörer, institutioner och internationella organisationer. Whitworth menar att feministisk analys måste vara förmögen att demonstrera hur dessa institutioners idéer och praxis ger uttryck för patriarkala former av makt vilket tillåter män att utöva makt över kvinnor. En feministisk kritisk teori syftar till att förstå hur hegemoniska strukturer är djupt genomsyrade av patriarkala ideologier och manlig dominans och hur idéer om genus uttrycks i dessa sociala och politiska institutioner.¹¹

Vidare ger feministiska teoretiker oss konceptuella och teoretiska verktyg för att (re)konstruera kunskap om världen.¹² Min tolkning är att detta möjliggör att vi kan skapa vår egen verklighet; dagens läge är inte statisk, det är möjligt att förändra. Men för att förändra krävs det att vi ifrågasätter, granskar och problematiserar vår omvärld. Den centrala insikten i kritisk teori, är att teoretisering är starkt knutet till social praxis. Ett genusperspektiv strävar därför att fokusera på kvinnors liv, erfarenheter och hur de uppfattar verkligheten vilket ger nya insikter i problem på olika nivåer i samhället.¹³ Mitt val att välja intervju som metod för att generera kunskap om invandrarkvinnors faktiska levnadsförhållanden och hur kvinnojourer uppfattar samhällets kunskaps nivå om våld i nära relationer, bottnar i detta förhållningssätt.

I *Asylrätt, kön och politik* beskriver Maria Bexelius hur ett genusperspektiv på folkrätten om mänskliga rättigheter innebär att anta ett kritiskt perspektiv och att dekonstruera bilden av en könsneutral rättighetsbärande ”individ”, vilket har gett mig verktygen att använda ett rättighetsperspektiv. Författaren trycker på att vi utifrån ett genuskritiskt perspektiv måste problematisera olika situationer, människors interaktioner och utsatthet för kränkningar utifrån hur de påverkas av rådande föreställningar och normer kring kön och därmed vad som förväntas för att betraktas som en ”riktig” kvinna respektive ”riktig” man. Bexelius menar att ”genusperspektiv innebär att tolka innebörden hos de mänskliga rättigheterna, så att grundprincipen om icke-diskriminering följs och ingen exkluderas från skydd”.¹⁴

I min analys kommer jag att utgå från Svensson och Gunnarsson som i *Genusrättvetenskap* beskriver detta relativt nya perspektiv på rätten där författarna ger ett mer svenskt perspektiv och fokuserar på straffrättens betydelse. Som

¹¹ Steans, *Gender and International relations*, s 2-6, 32.

¹² Steans, *Gender and International relations*, s 1.

¹³ Steans, *Gender and International relations*, s 2-6, 29;

¹⁴ Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 23-24; Steans, *Gender and International relations*, s 32.

komplement använder jag Ann Scales och Brian H. Bix tolkning av *feminist legal theory*. Teorierna används som glasögon för att analysera och tolka empirin och mitt primär- och sekundär material.

1.2.4 Material

Mitt empiriska materialval utgår främst från litteratur och avhandlingar som har genomfört intervjuer med kvinnor som har utsatts för fruimport där dessa tar upp belysande exempel och citat. Dessa två är *"Invandrarkvinnor" i vägsål* och *Abuse of Immigrant Brides to the West*. Till denna grupp har jag även använt mig av två rapporter som ROKS har gett ut, *Täckmantel Äktenskap* som kom ut 2009 och *Fruimporten fortsätter* som kom ut 2010, en artikel om fruimport av Kvinnotryck *Jourfokus - Fruimport* och ett faktablad av Nationellt Råd för Kvinnofrid *Vi skulle inte bli svenskar. Vi skulle lyda*. Alla ovanstående källor väljer aktivt att lyfta fram de enskilda kvinnornas utsatthet och de konsekvenser som hon har erfarit av lagstiftningen. Detta är av vikt för mig för att uppfylla uppsatsens syfte, då jag behöver information om de konsekvenser som denna lag för med sig i praktiken. Detta material uppfattar jag har störst potential att förmedla en ickekonstruerad verklighet av kvinnornas erfarenheter utifrån min forskningssituation. Jag är medveten om att det kan finnas en viss partiskhet och problem i användandet av det empiriska materialet som är knutet till kvinnojourer, då det enbart är kvinnor som misshandlats och som haft kontakt med jourerna som hörs. Det finns ett stort mörkertal, av dem som inte utsätts för våld och de som skickas hem direkt när mannen meddelar att relationen är avslutad, men utan kvinnojourerna hade vi aldrig hört kvinnors röster. Till min empiri hör även det material som jag har fått fram genom min intervju med två kvinnor från en kvinnojour i södra Sverige.

Mitt primärmaterial är även rättskällor som utlänningslagen, olika propositioner, EG-direktivet om familjeåterförening, förarbeten, Redogörelse och vägledande dokument från Migrationsverket angående tillämpningen av 5 kap 16§ tredje stycket 2 av utlänningslagen och Utlänningslagen ur ett domstolsperspektiv – Andra regler som berörs i utlänningslagen (SOU 2004:74). Sekundärmaterial ser jag som exempelvis de två rapporterna från ROKS och även litteratur och vetenskapliga artiklar som berör mina teoretiska utgångspunkter för teorier kring kvinnor, genus, migration, migrationslagstiftning och våld i nära relationer och litteratur som anlägger ett genuskritiskt perspektiv på rätten och juridik.

1.3 Avgränsningar

Då jag har valt att medvetet avgränsa uppsatsen och främst beröra det skäl som lyder att "förhållandet har upphört främst på grund av att i förhållandet utlännningen, eller utlänningsens barn, utsatts för våld eller för annan allvarlig kränkning av sin frihet eller frid" kommer jag inte att gå in på de övriga två skälen

för att få beviljat uppehållstillstånd. Nämligen att (1.) utlänningen har särskild anknytning till Sverige eller (3.) andra starka skäl talar för att utlänningen ska ges fortsatt uppehållstillstånd. För att förtydliga används skäl ett oftast då det är barn inblandade, att paret har gemensamma barn eller att kvinnans egna barn från ett tidigare förhållande har etablerat sig i Sverige, går i skolan, fått vänner etcetera eller att kvinnan har fått arbete, bostad och kan försörja sig själv. Skäl tre används då kvinnan vid hemfärd kommer att utsättas för social stigmatisering, våld, misshandel eller att det råder konflikt eller oroligheter i hemlandet.

Motiveringen varför jag inte kommer att fokusera eller ifrågasätta att kvinnorna blir utsatta för social stigmatisering vid återvändande till hemlandet, beror på att genom information från kvinnojouren och rapporter från ROKS framkommer det att skälet våld och misshandel sällan används för att kvinna ska få uppehållstillstånd i Sverige trots att hon har blivit utsatt för dessa kränkningar. Även om hon har blivit utsatt för våld och misshandel väljer myndigheterna och juridiska ombud att fokusera på de två övriga skälen. Vidare i litteraturen och även under intervjun med kvinnorna som arbetar på kvinnojouren framkom det en bild av att social stigmatisering förekommer i de allra flesta länder som kvinnorna kommer ifrån på ett eller annat sätt och i olika grad. Constable uttrycker det vidare, ”att förutsätta att kvinnorna bara kan åka tillbaka är ett bevis på att man saknar kunskap angående omfattningen av sociala och personliga uppföringar, investeringar och engagemang som kvinnorna har gjort för att ta sig till ett annat land”.¹⁵ Att fokusera på problematiken kring våldet och misshandeln tycker jag sätter ansvarsfrågan mer i centrum.

Vad gäller frågan om ”importören”, har jag valt att inte välja att enbart fokusera på svenska män eller män med utländsk härkomst. Båda drar nytta av det juridiska systemet som möjliggör deras agerande, lagen utnyttjas på samma sätt av de båda grupperna,¹⁶ och det är problematiken kring lagstiftningen som jag vill åt, inte att undersöka om våld från svenska män skiljer sig från våld av män med utländsk härkomst. Att utesluta den ena kategorin skulle vara att blunda för alla de komplikationer som lagstiftningen medför, den mångfacetterad verklighet som lagstiftningen skapar och reproducerar.

Ytterligare väljer jag att inte göra en jämförande fallstudie med exempelvis dansk, amerikansk eller sydafrikansk lagstiftning trots att det hade ökat generaliserbarheten. Enligt kvinnojouren jag pratade med har de hyst kvinnor på sitt skyddade boende som gift sig med män som var danska medborgare. Då dansk lagstiftning är mycket hårdare än svensk skriver sig danska par i Sverige för att kunna flytta ihop. Detta visar att lagstiftningen i Danmark inte fungerar för att skydda kvinnorna och att män som vill kontrollera och ha makt över utsatta kvinnor lyckas genom nya vägar.¹⁷ Jag kommer inte att göra en jämförelse med hur svenska kvinnor blir behandlade av nationell straffrätt, då de är svenska

¹⁵ Constable, *Romance on a global stage*, s 219; Informant 1 och Informant 2.

¹⁶ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskalet, s 291.

¹⁷ Informant 2.

medborgare och kvinnorna som kommer via en anknytningsrelation inte är det.¹⁸ Det är av vikt att vara införstådd i att kvinnor som kommer via en anknytningsrelation inte är asylsökande eller flyktingar utan utgör en egen kategori.

Sist vill jag förklara varför jag inte alls tar upp och behandlar området human trafficking. Kvinnorna som kommer via anknytningsrelationer gör det av egen fri vilja; de är inte offer utan de är rationella och modiga människor som utifrån den information de har vid avresetillfället gör ett väl avvägt och rationellt beslut.¹⁹ Jag har aktivt valt att inte inkludera trafficking för att motbevisa fördomarna om ”invandrarkvinnor” som passiva och som offer. Offer blir kvinnorna på grund av våldet, misshandeln, isoleringen och det sexuella våldet; inte för att hon i sin nya identitet är kvinna och invandrare.

Som avslutning för inledningen vill jag berätta att studien har varit en känslomässig och personlig resa där jag stundtals har varit väldigt arg, ibland frustrerad och ibland hoppfull, men för det mesta arg. Då mitt metodval har varit starkt präglad av kritiskt tänkande kring frågor som rör kvinnor, genus och utsatthet så har jag arbetat för att hålla mig objektiv och saklig och inte spinna vidare på mina egna fördomar och föreställningar. Här vill jag också passa på att tacka de två kvinnojourskvinnor som ställde upp för intervju, som i samma veva lyckades dämpa och utveckla min ”argsinhet”, ingjuta insikt och slå hål på en och en annan fördom.

¹⁸ Vid närmare intresse se exempelvis; *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*, 2004, av Ulrika Andersson.

¹⁹ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i *vägska*, s 16.

2 Bakgrund och Kontext

I detta kapitel presenterar jag problematiken mer utförligt och skapar underlag för analysen. Först kommer jag kort förklara begreppet fruiimport i relation till begreppet kärleksinvandring för att poängtera vikten av att särskilja de båda begreppen. Därefter beskrivs lagstiftningen angående ”tvåårsregeln”, EG-direktiven som implementerades 2006 och dess inverkan på Utlänningslagen (2005:716) och regeln angående att uppehållstillstånd får ges om kvinnan utsatts för våld eller annan allvarlig kränkning (5 kap 16§). För att förstå ovanstående lagars konsekvenser och kvinnornas verkliga situation utreds först begreppet migration och kvinnors invandrarstatus i Sverige och sedan våld i nära relationer och misshandelsproblematiken. Till sist ges en beskrivning av situationen för ”invandrarkvinnornas” mänskliga rättigheter.

2.1 Skillnaden mellan Kärleksinvandring och Fruimport

Begreppet fruiimport förklarar ROKS (Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige) som ”när en svensk man inleder en relation med en utländsk kvinna i syfte att utnyttja henne – som arbetskraft eller hushållerska, för uppässning och sex”.²⁰ I början av min intervju men kvinnorna på kvinnojouren diskuterade vi skillnaden mellan fruiimport och kärleksinvandring. De tog upp att det egentligen inte behöver vara kärlek från någons sida men att fruiimport som begrepp blir aktuellt då mannen utnyttjar kvinnan och utsätter henne för våld och att han ”*Kastar henne på soporna och så hämtar han en ny. Det är fruiimport – en vara*”.²¹ Migrationsverket har en annan inställning och kallar det ”*problematiken kring äkta kärlek; om det är äkta kärlek eller inte*”. Detta uttalande är talande för Migrationsverkets inställning då deras främsta problem inte är om kvinnan kommer att utsättas eller utsatts för våld, utan om relationen är äkta eller om kvinnan missbrukar rätten till invandring.

²⁰ ROKS; *Fruimporten fortsätter*, s 2.

²¹ Informant 1 och Informant 2.

2.2 Lagstiftning relaterat till anknytningsrelationer

Den nya utlänningslagen trädde i kraft den 31 mars år 2006 och bestämmelserna kring uppehållstillstånd på grund av anknytning finns i utlänningslagen 5 kapitel. För att söka uppehållstillstånd via en anknytningsrelation krävs det att man har en referensperson eller anknytningsperson som är bosatt i Sverige, som är svensk medborgare eller har ett permanent uppehållstillstånd i Sverige. Uppehållstillstånd får ges om relationen framstår som *seriös* och *inte särskilda skäl talar emot*. För gifta eller sambos där paret inte bott tillsammans utomlands blir relationen en snabb eller nyetablerad anknytning. Då beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (8§). Denna tillämpning av lagen har funnits länge och kallas ”populärt” för tvåårsregeln då det tidsbegränsade uppehållstillståndet ges på två år. Om paret lever tillsammans efter de två åren har gått, när provotiden gått ut, kan den sökande beviljas permanent uppehållstillstånd (16§).²² Syftet med denna provotid är att förhindra missbruk av rätten till invandring, vilket även regleras i 17 a § där uppehållstillstånd kan vägras på grund av skenförhållande, månggifte och barnäktenskap.²³

År 2006 försvann seriositetsprövningar av nyetablerade anknytningsrelationer då Sverige införde familjeåterföreningsdirektivet (härför EG-direktivet). Förändringen som EG-direktivet ledde till är att vid hantering av uppehållstillståndsansökningar på grund av anknytning försvagades granskningen av förhållanden där parterna är gifta eller sambos. EG-direktivet har påverkat tillämpningen av utlänningslagen så att Migrationsverket idag inte kan göra slagningar i misstanke- eller belastningsregistren eller föra egna register och listor över män som har misshandlat sina tidigare partners, svenska eller utländska. EG-direktivet tog bort mycket av det skydd som fanns tidigare i lagstiftningen, då myndigheten hade möjlighet att avslå en ansökan om *särskilda skäl talar emot*, med andra ord i de fall där det fanns en påtaglig risk för att den sökande kunde utsättas för våld i relationen. Lagstiftning har på så vis allvarliga brister där det idag knappt finns några lagmässiga hinder att stoppa män som satt övergrepp mot utländska kvinnor i system, så kallad ”serieimport”. Män utnyttjar på så vis tvåårsregeln och skickar hem kvinnorna innan de två åren har gått ut och de är då inte längre berättigade till permanent uppehållstillstånd. Ett extremfall som en kvinnojour har rapporterat om är en man som i över femton år har ”importerat” sammanlagt 12 kvinnor från sydostasiatiska länder där han utsatt dem för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld. Problemen angående lagstiftningen i sig själv och dess tillämpning är känt sedan länge i Sverige vilket kan avläsas i exempelvis utlänningslagens förarbeten prop. 1999/200:43, avgörandet MIG 2008:41, en expert från Migrationsverkets uttalande att ”*det finns sannolikt ett stort mörkertal*” och ”*Migrationsverket har svårt att komma rätt med detta problem*”,

²² Utlänningslagen 2005:716; ROKS; *Fruimporten fortsätter*, s 4-7.

²³ Prop. 1999/2000:43; Utlänningslagen 2005:716.

och senast i ett kommittédirektiv om utredning kring problematiken kring våld i anknytningsrelationer som ska redovisas den 6 juli i år.²⁴

Om förhållandet upphört och/eller kvinnan blivit lämnad innan de två åren har gått ut kan hon beviljas fortsatt uppehållstillstånd om,

1. utlänningen har särskild anknytning till Sverige,
2. förhållandet har upphört främst på grund av att i förhållandet utlänningen, eller utlänningens barn, utsatts för våld eller för annan allvarlig kränkning av sin frihet eller frid, eller
3. andra starka skäl talar för att utlänningen ska ges fortsatt uppehållstillstånd.

I Migrationsverkets redogörelse för 5 kap 16§ andra skälet i utlänningslagen beskriver de att för uppehållstillstånd ska kunna ges angående andra punkten som berör våld eller annan allvarlig kränkning, krävs det att förhållandet upphört huvudsakligen på grund av övergreppen, att det inte varit fråga om ett helt kortvarigt förhållande och att det från början varit fråga om ett seriöst förhållande.²⁵ ROKS däremot beskriver hur denna ”skyddsgrund” inte fungerar i praktiken då kvinnor som utsatts för våld, till och med då mannen blivit fälld för misshandel mot henne, inte får uppehållstillstånd. Förklaringar finns i förarbetet, prop. 1999/2000:43, då förhållandet bör ha upphört nära inpå det påstådda våldet, våldet och övergreppen ska ha varit grovt och upprepat, relationen ska ha upphört främst på grund av våldet, sammanboendet ska inte ha varit kortvarigt, intentionen ska ha varit ett seriöst förhållande och det ska vara sannolikt att övergreppen ägt rum.²⁶

En förklaring och exempel till varför denna ”skyddsgrund” inte fungerar är för att det existerar en allvarlig paradox mellan dessa krav. Om våldet ska anses tillräckligt allvarligt måste kvinnan ha lämnat mannen i nära anslutning till övergreppet, men om hon lämnar honom på grund av våldet men gör det för tidigt uppfylls inte kravet på längre samboende. Om hon då väljer att stanna kvar trots våldet finns det en risk att Migrationsverket ifrågasätter om våldet var tillräckligt grovt eller upprepat.²⁷ Konsekvensen av lagen, vilket intervjun med kvinnojouren gav mig, var att många kvinnor väljer att stanna kvar i förhållandet trots våldet eller att de efter att ha lämnat honom väljer att gå tillbaka, för att ha en chans att få fortsatt uppehållstillstånd.

Ännu en del av problematiken rör själva bevisningen att våld har skett och att det varit grovt och upprepat. Straffrätten är här avgörande som juridiskt system då kvinnorna ska bevisa att de utsatts för våld. Dock finns det en inneboende motsättning för straffrätten att behandla och problematisera våld i nära relationer. Detta har en stark koppling till distinktionen privat och offentligt.²⁸

²⁴ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, 2010, s 29; ROKS, *Täckmantel: Äktenskap*, 2009, s 21; Dir. 2011:44; prop. 1999/200:43; MIG 2008:41; SOU 2004:74, s 259-260; Kvinnotryck, *Jourfokus: Fruimport*, 2011, s 6.

²⁵ Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap 16§.

²⁶ ROKS; *Fruimporten fortsätter*, s 10-11.; prop. 1999/2000:43.

²⁷ ROKS; *Fruimporten fortsätter*, s 11.

²⁸ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 216-18.

2.3 Migration och kvinnans status som invandrare

Genomgående i litteraturen är betonandet av att se invandrarkvinnorna utifrån deras egen kontext; deras erfarenheter och deras uppfattningar av hur deras verklighet ser ut. Det är även viktigt att se och förstå de kontextuella faktorer i samhället som påverkar henne. Min tolkning är att det inte bara är viktigt, utan avgörande för att kunna se konsekvenserna av tvåårsregeln och ”skyddsgrunden” angående våld för att få fortsatt uppehållstillstånd. För att förstå fruimport och lösa dess problematik behöver man ha kunskap om varför denna företeelse har uppstått. Migration är en grundläggande faktor och genom åren har kvinnors migration ökat och den vanligaste formen bland kvinnor är äktenskapsmigration, att söka uppehållstillstånd via en referensperson. Motiven till att flytta till Sverige är både rationella och personliga, allt från att få en höjd levnadsstandard, politisk och religiös förföljelse, att utvecklas som människa till kärlek. Många av kvinnorna flyttar från länder med en traditionell syn på kvinnor och män. Männens motiv att ”ta hit kvinnor” är precis lika skilda. Motiven är allt från att de vill ha en partner där hon som kvinna värdesätter familjen, tradition och barn över sin egen karriär, (vilket kan tolkas som en önskan att slippa svenska jämställdhetsideal) till kärlek. Det skapas på så vis en ömsesidig efterfrågan.²⁹

Då kvinnan kommer till ett land har man sett nyckelfaktorer som är avgörande för att underlätta hennes integrationsprocess i majoritetssamhället. Dessa är arbete, att lära sig språket, att ha en bra boendeform och att ha tillgång till familj och vänner och föreningsliv.³⁰ Om kvinnan inte får dessa möjligheter är förutsättningen för henne att skaffa sig anknytning till det svenska samhället för att få fortsatt uppehållstillstånd, väldigt liten. Kvinnor som kommer via en anknytningsrelation har idag inte tillgång till svenskundervisning som däremot är obligatorisk för asylsökande, hon får ingen information om det svenska samhället eller sina mänskliga rättigheter och det skrivs en fullmakt vid ansökan om uppehållstillstånd som ger referenspersonen rätt att föra den sökandes talan.³¹ Detta skapar förutsättningar för att referenspersonen, en man i den här studien, kan isolera kvinnan totalt, undanhålla henne information och i princip omyndigförklara henne. Om hon ska integreras i det svenska samhället är det inte bara upp till henne utan främst upp till honom; lagstiftningen och dess tillämpning har gett honom makten och kontrollen över henne som människa.

Kvinnornas utsatthet, utanförskap och maktlöshet förstärks i samhället av exilsituationen och deras status som invandrare. Hennes påtvingade identitet som invandrarkvinna betonar hennes specifika status som ”invandrare” i mottagarlandet. Den tar inte hänsyn till de sociala och politiska hierarkier i Sverige som marginaliserar och stigmatiserar människor med invandrabakgrund.

²⁹ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i *vägskäl*, s 18, 122; ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 25; Constable, *Romance on a global stage*, s 63, 96-97.

³⁰ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 25; Informant 1.

³¹ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 25, 27;

Hon stereotypiseras och ses som ett ”socialt problem”, medan den kultur hon uppfostrats i ses som annorlunda och avvikande. Allmänna stereotyper om misshandlade kvinnor har ofta sin grund i att man bortser från den politiska, sociala och individuella kontext de lever i. Kvinnan kläms därför mellan två starka krafter, misshandlarens förtryck och utstötningmekanismer så som diskriminering, stigmatisering och vardagsrasism i det svenska samhället. Den dubbla utsattheten innebär att hennes identitet nu gör henne till misshandlad kvinna och invandrare.³²

Kvinnans underordning och utsatthet kan den misshandlande mannen utnyttja där hennes isolering i samhället och i förhållandet kan vara total. Till exempel trappar mannen ibland upp sitt kontrollbeteende som ett svar på att kvinnan försöker utöka sin umgängeskrets. Detta skapar grundläggande problem för att hon ska kunna söka hjälp och bygga upp en grund som kan underlätta för fortsatt uppehållstillstånd, så som arbete och socialt stöd. Kvinnornas marginaliserade ställning i samhället och i förhållandet medför att de har begränsade möjligheter att försvara sig och inför utomstående få gehör för sin egen tolkning av situationen. I stället är det mannen som i olika sammanhang får framställa sin egen version av de våldsamma händelserna. Genom Lenardts undersökning kan man se att mannen använder tre maktmedel, isolering, utvisningshot och rasistiska förtryck (om mannen var svensk) och ökad kontroll av den egna etniska gruppen (om mannen hade utländsk härkomst). I det senare fallet kläms hon mellan det svenska samhället, mannens misshandel och den egna etniska gruppen. Övervägande majoritet av kvinnorna hotades med utvisning av sin man för att få henne att stanna kvar i förhållandet, där utvisningshotet beskrevs av kvinnorna som en mycket användbar kontrolltaktik.³³

Nästa problematik gäller omgivningen och dess ibland totala likgiltighet och brist på förståelse. Det svenska samhällets föreställningar och stereotyper angående ”misshandlade invandrarkvinnor” ligger inte kvinnorna i fatet. Genomgående för litteraturen som lyfter fram kvinnornas röster är den negativa behandling och bemötande som kvinnorna utsätts för av främst socialen, sjukvården och polisen. Denna information är oroväckande då denna grupp av kvinnor är extremt utsatt och inte ens de institutioner och myndigheter som är till för att hjälpa dessa kvinnor klarar många gånger av det.³⁴ De negativa erfarenheterna gör att kvinnorna väljer att inte anförtro eller söka hjälp hos dessa myndigheter. Samhällets likgiltighet, skuldsättande och ifrågasättande resulterar i att kvinnorna missar den hjälp de är berättigade till och även den hjälp som skulle kunna göra så att de kan få stanna i Sverige.

Belysande för det svenska samhällets behandling av kvinnorna utifrån sin status som invandrare är citaten:

³² Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i *vägskäl*, s 17, 20, 121, 141-142, 288; de Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s 20-21; Socialstyrelsen, *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*, s 15, 16, 74.

³³ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i *vägskäl*, s 27, 121-123, 140-142, 288-290, 293; de Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s 20-21.

³⁴ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i *vägskäl*, s 46-47, 161-62, 167, 229-233.239-241-42 .

”Socialen var värst, de ville bara bli av med mig, det tog väldigt lång tid innan jag fick veta vart jag och mina barn kunde flytta och så. En socialassistent försökte övertyga mig om att jag skulle få det bättre i mitt hemland! Han ville bara bli av med mig. En misshandlad invandrarkvinna är bara till besvär här.”³⁵

”Jag sökte hjälp på många olika sätt, jag gick hos sociala myndigheter som skickade mig till en läkare, en man. Han tyckte att jag borde försöka ändra mitt beteende för att hjälpa min man och vår relation. Jag fick lugnande medel för att bättre kunna klara av relationen. Personalen pratade även bara med honom, jag blev inte tillfrågad trots att det var jag som hade sökt hjälp”.³⁶

2.4 Våld i nära relationer – Misshandelsproblematik

För att ytterligare kunna förstå kvinnans kontext och upplevda verklighet krävs det att man har kunskap om hur misshandeln och våldet i nära relationer påverkar människor. Det våld kvinnorna utsätts för är omfattande och inkluderar fysiskt, psykiskt, sexuellt och ekonomiskt våld och hot. Det fysiska våldet består av allt från knuffar, örfilar, sparkar, hårda slag, bett, knytnävsslag, att han knivskär henne, dunkar hennes huvud mot objekt, använder olika tillhyggen, tar stryptag, slår henne när hon är på väg att föda eller så att hon förlorar barnet, till att han försöker få våldet att se ut som självmord. Våldet verkar eskalera med tiden och övergår i sadistiska inslag. Övergripande startar våldet efter bröllopet, efter att hon blivit gravid, efter att barnet fötts eller efter att hon har anlänt till Sverige. Viktigt är att våldet uppenbart är avsiktligt och att kvinnor ökar sin våldstolerans i takt med att våldet blir grövre och allt mer frekvent.³⁷

Det psykiska våldet, som är extremt svårt att bevisa, är resultatet av långvarig isolering. Enligt litteraturen skadar det psykiska våldet mycket mer än det fysiska våldet. Detta för att det bryter ner personen, dess självkänsla och identitet samtidigt som det upprätthåller den makt han skapat över henne genom tidigare våldshandlingar.³⁸ Det sexuella våldet är det som kvinnorna själva identifierar som den allra värsta formen av misshandel. Detta för att de menar att det skadar hennes identitet på ett djupare plan. Det ekonomiska våldet är enligt informanterna, väldigt vanligt och omfattande. De ger exempel på kvinnor som aldrig använt ett uttagskort eller där hon har Kronofogden efter sig för att mannen har tagit lån i hennes namn och tvingat henne att skriva under olika papper. Resultatet är att hennes framtid är präglad av ekonomisk kris.³⁹ Övriga hot är

³⁵ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 161.

³⁶ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 162.

³⁷ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 43, 124-25, 140.

³⁸ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 38, 143.

³⁹ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 75,131, 143, 296, Informant 1 och Informant 2.

effektiva då de gäller de gemensamma barnen eller kvinnans egna barn sedan tidigare förhållanden. Mannen hotar exempelvis att ta dem ifrån henne eller att skicka tillbaka dem till hennes hemland.⁴⁰

Våldet, kränkningarna och misshandeln är ett sätt för mannen att etablera makt, dominans och kontroll. Dock är våld inte isolerade, tillfälliga utbrott utan är en del av ett beteendemönster som mannen har, som är förankrat i samhälleliga normer och strukturer. Kvinnan påverkas så att hon blir personlighetsförändrad där hon präglas till att vara hjälplös och passiv. Våldets intensitet varierar med perioder där mannen ger henne lite mer utrymme vilket effektivt undergräver kvinnans psykiska resistens. Det finns därför alltid en rädsla, skam och förödmjukelse som blandas med hopp och löften om förändring, där han vädjar till hennes medlidande och lojalitet. Detta skapar en stark traumatisk bindning och beroendeställning för kvinnan där isoleringen gör att det är han som filtrerar, förmedlar och tolkar all information vilket förminskar hennes värld socialt, psykiskt och fysiskt. Effekten är att hon blir mer och mer beroende av honom. Omgivningen beskyller lätt offret då man ser beroendet som en brist hos henne och inte som en effekt av isoleringen, misshandeln och mannens beteende. Hon blir på så vis medansvarig medan mannens ansvar för våldet tenderar att försvinna. Omgivningens reaktion av förnekelse och likgiltighet förstärker kvinnans nedsatta psykiska förmåga. Kvinnan normaliseras successivt till att acceptera mannens våld och hans verklighetsuppfattning, att det är "rätt" att han slår henne.⁴¹ Detta är ännu lättare för förövaren att göra om invandrarkvinnan är uppväxt i ett starka patriarkala normer. Det viktiga är att se kvinnan som överlevare och inte som offer, att det inte är på grund av hennes personlighet eller "identitet som invandrare" som är av betydelse utan samhällets likgiltighet och negativa attityder som stigmatiserar misshandlade kvinnor.⁴² Nästa grundläggande pusselbit är varför många kvinnor inte söker hjälp vilket beror på psykologiska försvarsmekanismer och att traumatiserade personer uppfattar information annorlunda än icke-traumatiserade. Trots att misshandeln ödelägger henne som människa och att hon tappar sin initiativförmåga och handlingskraft, så utvecklar kvinnan olika strategier för att få slut på mannens våld så att hon kan söka hjälp utifrån.⁴³

Som invandrarkvinna som söker hjälp finns det stereotypa föreställningar och strukturella hinder som gör att hon har ännu svårare att söka hjälp. Hon kan ha erfarenhet att polis, socialtjänsten och sjukvården inte vill tro henne eller att de kränkt henne på olika sätt, vilket gör att hon inte vänder sig till dem igen. Vidare gör isoleringen och exilsituationen att bristen på egen familj, vänner och närstående gör att hon inte har någon livlina som kan hjälpa henne. Dock menar Lenardt har omgivningen en väldigt stor och avgörande roll vad det gäller

⁴⁰ Lenardt, "Invandrarkvinnor" i *vägskäl*, s 288; Informant 1 och Informant 2.

⁴¹ Lenardt, "Invandrarkvinnor" i *vägskäl*, s 29, 31, 34-35, 37-38, 42; Informant 1 och Informant 2; De Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s 34, 65, 68, 70; Socialstyrelsen, *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*, s 15-16, 74-76.

⁴² Lenardt, "Invandrarkvinnor" i *vägskäl*, s 38.

⁴³ Lenardt, "Invandrarkvinnor" i *vägskäl*, s 32, 34, 40, 43.

kvinnans val att lämna mannen, att stanna utanför relationen, att anmäla misshandeln och i hennes tillfriskande. Kvinnan stannar ofta kvar i relationen, inte på grund av inlärd hjälplöshet utan för att de försök hon har gjort för att minska, undvika och fly misshandeln har gett väldigt lite respons från omgivningen.⁴⁴

2.5 Kvinnornas mänskliga rättigheter

Utifrån ovanstående information antar jag har en normativ ansats att dessa kvinnors mänskliga rättigheter kränks. Situationen för dessa kvinnors mänskliga rättigheter kan beskrivas som oroväckande dålig. Bexelius förtydligar att när en kvinna utsätts för våld kränks hennes rätt till frihet från könsdiskriminering och könsrelaterat våld.⁴⁵ Kortfattat och fritt översatt (från min sida) definierar FN våld mot kvinnor som varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i, eller sannolikt kommer att resultera i fysiskt, sexuell eller psykisk skada vare sig det sker i det offentliga eller privata livet och som även förövas eller tolereras av staten.⁴⁶ När en invandrarkvinna utsätts för våld i en nära relation berörs därför rättigheter som rätten till frihet från tortyr och annan grym, omänsklig och förnedrande behandling eller bestraffning, rätten till fysisk och psykisk integritet, rätten till likhet inför lagen och lika skydd, rätten till rörelsefrihet, rätten till hälsa, rätten till åsikts- och yttrandefrihet, lika rätt i äktenskap och vid skilsmässa, rätten till arbete, rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och tillgång till socialförsäkringssystem och sociala tjänster, rätten till utbildning, rätten till värdighet och frihet att utvecklas som människa, sexuella och reproduktiva rättigheter.⁴⁷

⁴⁴ De Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s79; Lenardt, "Invandrarkvinnor" i vägskalet, s 43, 46-47, 61.

⁴⁵ Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 25-27.

⁴⁶ 1993 Declaration on the Elimination of Violence against Women, article 1.

⁴⁷ Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 27.

3 Teoretiska verktyg – utgångspunkter

För att granska och problematisera vilka konsekvenser som lagstiftningen får för kvinnor som kommer till Sverige genom en anknytningsrelation och utsätts för våld krävs det ett genusperspektiv på rätten och det juridiska systemet. De verktyg som jag använder för att svara på mina frågeställningar och som jag använder för att bearbeta och tolka mitt insamlade material grundar sig på ett genomgående genuskritiskt tänkande kring begrepp som mannen som norm, rätten som neutral och objektiv och dikotomin/distinktionen mellan det privata och offentliga.⁴⁸ De teoretiker som jag främst utgår från är Åsa Gunnarsson och Eva-Maria Svensson som beskriver vad genusrättsvetenskap är och hur det kan användas, Brian H. Bix som ger en överblick i vad *critical legal studies* innehåller och mer specifikt *feminist legal theory* och Ann Scales som är en av dem som har utvecklat *feminist legal theory*.

3.1 Genus - Begreppsförtydligande

Frågan, var finns kvinnorna i internationella relationer ställs av många feminister och genusvetare. De menar att kvinnor och relationen mellan män och kvinnor vanligtvis är osynliga i många debatter och att genusfrågor ignoreras trots att dessa är djupt inbäddat i vad som vanligtvis ses som traditionella och allmänna problem.⁴⁹ Genus används för att beskriva relationen mellan män och kvinnor, där genus ses som en analytisk kategori som beskriver hur det biologiska könet är socialt konstruerat. Konstruktionen av kön och genus görs av olika maktpolitiska och rättsliga organ vilket har stor inverkan på människors liv.⁵⁰ För genusvetenskap är dikotomier centralt där man visar på hur det privata rummet som definieras som hemmet är skilt från det offentliga rummet som definieras som det politiska och kulturella utrymmet. Mäns dominans och makt över kvinnor och kvinnans underordning i samhället beskrivs som patriarkatet vilket sker i de båda sfärerna. Konstruktionen och reproduktionen av genusidentiteter grundar sig på exkludering och inkludering där dikotomierna om ”vi - och - dem” avgör vem som tillhör vilken grupp och vem som utesluts ur grupper. Genus och feminism ifrågasätter de identiteter som skapas och gränserna som bildas. Kvinnorörelsens

⁴⁸ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 179.

⁴⁹ Steans, *Gender and International Relations*, 2ed, s 1.

⁵⁰ Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 12-13; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 12.

paroll är exempelvis att det privata är offentligt. Då männen har haft och har mest makt och störst inflytande ifrågasätts även det är som skapar kunskap om världen och vad kunskapen består av.⁵¹

3.2 Genusrättsvetenskap och Feminist Legal Theory

Att anta ett genusperspektiv på rätten betyder att man analyserar och problematiserar hur sociala föreställningar om kön konstrueras och reproduceras i rätten. I denna process är det en stark koppling mellan teori och praktik, man väljer aktivt att utgå från konkreta förhållningar om verkligheten, att se verkligheten utifrån kvinnor och deras levnadsvillkor. På så vis problematiseras rättens könsneutralitet utifrån kvinnors erfarenhet vilket visar att kön har betydelse och på vilket sätt. Genusrättsvetenskap har växt fram för att svara på frågan om varför kvinnor förtrycks. Syftet är att söka ny kunskap som kan komplettera den befintliga där fokus på biologiska kvinnor har ersatts av fokus på konstruktion av kön, genus. Genusrättsvetenskapen ger oss verktygen att ifrågasätta maktförhållanden med utgångspunkt i hur rättsliga strukturer formas utifrån asymmetriska och ojämlika maktförhållanden mellan könen i samhället. Grundläggande uppgiften idag är att konfrontera rättens grundantaganden som utgår från den samhälleliga kontexten i vilken olikheter mellan könen skapas och reproduceras.⁵²

Gunnarsson och Svensson menar att det finns ett motstånd inom juridisk praktik och forskning att studera hur rätten praktiseras, för att fastställa vad rätten är. De menar att rätten och rättskällorna som slutna kunskapssystem behöver ifrågasättas för att kunna spegla verkligheten och se betydelsen av genus och dess betydelse för rättens utformning och att rätten bidrar till olika konstruktioner av genus. Influendet av andra forskningsområden som exempelvis psykologi och sociologi är genomgående därför att genusvetare menar att kunskap och makt inte kan separeras.⁵³

Tyngdpunkten ligger i att förändra informella maktstrukturer i samhället som upprätthåller den ojämna maktfördelningen mellan könen. Genusvetare anser att rätten är en av dessa strukturer, som både speglar men också reproducerar den rådande maktordningen. Rätten är ett av politikens styrmedel och i ideologiskapande processer är därför rätten en central kraft i denna process. Rätten som samhällets normsystem och den juridiska ideologins dominans har stort inflytande på våra föreställningar. Om fokus riktas mot faktiska villkor och föreställningar om könen, som ”invandrarkvinnors verklighet”, öppnar det upp för

⁵¹ Steans, *Gender and International Relations*, 2ed, s 1-8; Steans, *Gender and International Relations*, s 10-14; Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 87; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 22; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 184.

⁵² Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 11-12, 24, 29-30.

⁵³ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 26, 30, 240.

studier av relationer mellan könen och de konsekvenser som lagen och dess tillämpning ger.⁵⁴

3.2.1 Skillnader mellan män och kvinnor – Könets betydelse för makt

Genusperspektiv på rätten utgår från att det finns patriarkala idéer som dominerar samhället i stort och det juridiska systemet i synnerhet. *Feminist legal theory* utgår från hur rättssystemet avspeglar och förstärker ett manligt perspektiv som ideologi och hur kvinnors skillnader gentemot män bör eller inte bör avspeglas i juridiska bestämmelser och institutioner. Ideologiskapande rörelser som har påverkat lagstiftningen och det juridiska systemet är exempelvis kvinnorörelsens jämställdhetspolitik och kamp för lika rättigheter för både män och kvinnor, där målet var könsneutral lagstiftning och likhet inför lagen.⁵⁵ Problem angående jämställdhetspolitik och strävan att behandlas lika som män, uppstår på områden där kvinnor och män inte är lika. Detta gäller biologiska eller sociala frågor om exempelvis graviditet, reproduktion, sexualitet och kvinnors historiska frånvaro på vissa områden och där det juridiska systemet utgår från en neutral föreställning om rätten men där den egentligen utgår från mannen som norm.

Genusforskare har kritiserat att frågan om kvinnors natur är lik eller inte lik männens varit i fokus. Diskussionen om skillnader gör att fokus försvinner från och osynliggör frågan om ojämnt fördelad makt. Detta är ett av *Feminist legal theory:s* grundproblem anser jag, man fastnar i en diskussion om kvinnor är eller inte är lika män, man kommer inte längre än så. Yvonne Hirdman har lyckats gå bortom detta och utvecklade genussystemet som förklarar maktrelationerna som är knutna till kön och går därför bortom distinktionen sårarts- som likhetstänkandet. Frågan om könets likhet eller olikhet är inte särskilt intressant då hon menar att det viktiga är att diskutera faktiska skillnader i levnadsvillkor och rättigheter. Jämställdhetsideologin, den starka tron på likhet, resulterar i att faktiska skillnader osynliggörs. Den politiska paradoxen blir att könets politiska betydelse inte erkänns, trots att kvinnor haft och har mindre makt på grund av sitt kön. Jämställdhet handlar därför om fördelning av makt.⁵⁶ Lagen och det juridiska systemet kan inte vara neutralt, på grund av skillnader mellan män och kvinnor. Idag är argumentet att det juridiska systemet måste kunna bemöta dessa skillnader. Frågan rör inte frihet att bli behandlad *utan hänsyn till* kön, de skillnader som existerar, utan frågan är att bli behandlad utifrån frihet från systematiskt underordning *på grund av* kön.⁵⁷

⁵⁴ Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 217-18, 220-21; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 36, 61, 186, 240, 242.

⁵⁵ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 18-19, 25.

⁵⁶ Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 222, 223; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 185-87

⁵⁷ Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 84, 87-88, 93-95; Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 222-24; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 186.

3.2.2 Objektivitet och det könlösa rättssubjektet

Genusrättsvetenskapen och genuskritisk analys av rätten utgår från ett gemensamt ställningstagande att kunskap inte är objektivt. Kunskap är formad av människor där kunskapens utformning påverkas av kön, klass, ålder, religionstillhörighet, och sexuell läggning med flera.⁵⁸ Resultatet blir att en objektiv verklighet är en myt. Genusrättsvetenskapen och *feminist legal theory* menar att rättsdogmatiken inte är neutral, objektiv och rationell i grunden, utan är skapad av män, i en manlig kultur som gör de manliga erfarenheterna universella och neutrala. Det juridiska systemet utgår därför från mannen som norm. Därför vill inte feminismen vara objektiv för att objektivitet är grunden för ojämlikhet. Synsättet på jämlikhet skapar inte enbart falska stereotyper utan också stereotyper som har blivit sanna genom att de uppfattas som objektiva.⁵⁹

Det manliga könet ses som det allmängiltiga och det objektiva i rättslig normgivning. Detta gör att mannen har hegemoni, det är han som utövar makt och har monopol på våldet. Maktutövandet institutionaliseras och bestämmer vad som är rätt, normalt och verkligt. På så vis präglar den manliga normen lagstiftningen men också hur den tillämpas. Utifrån detta ifrågasätter ett kritiskt perspektiv det könlösa rättssubjektet. Genom könsneutral lagstiftning blir kön ett irrelevant rättsligt kriterium. I det verkliga livet är rättssubjekten inte könlösa, män och kvinnor har som varelser specifika levnadsvillkor kopplade till deras könstillhörighet. Könsneutrala regler gynnar män än kvinnor som grupp, då lagen uttryckligen gör skillnad på män och kvinnor. Exempel är EG-domstolens argumentationer där kvinnan konstrueras som ett halvsubjekt, har relativa rättigheter i förhållandet till män som har absoluta rättigheter. Män har en positivt definierad rättighet att diskriminera medan kvinnor har en negativt formulerad frihet från att diskrimineras.⁶⁰ Det finns på så vis en socialt inkommerad process där det skapas en uppdelning och dikotomi mellan det tänkande subjektet, mannen, och det kända objektet, kvinnan.⁶¹

3.2.3 Dikotomier och distinktioner mellan offentligt och privat

Då genus utgår från dikotomier om det privata rummet där kvinnor befinner sig och offentliga rummet där män befinner sig får distinktionen rättsliga konsekvenser. Rätten reglerar främst det offentliga och det privata ses som undantagen statlig inblandning. Familjen ses som en svårt låda och utmanas sällan i samhällsvetenskapliga studier. Eftersom det privata och familjen ligger utanför

⁵⁸ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 30.

⁵⁹ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 182, 191; Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 84, 87-88, 93-95; Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 222-24.

⁶⁰ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 203-04, 206.

⁶¹ Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 83, 84, 87; Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 22.

det som studeras uppmärksammas och nås sällan de övergrepp som sker i den privata sfären.⁶²

Kritiken mot det juridiska begreppets neutralitet utgår därför även från distinktionen mellan det offentliga och det privata. Man argumenterar för att det privata och offentliga inte är åtskilda därför att de lagar som det juridiska systemet skapar även påverkar det privata. Om en könsneutral lag skapas påverkar den det privata, men eftersom man väljer att se sfärerna frånskilda och sällan studerar ”den svarta lådan” ser man inte de konsekvenser som lagarna får. Det är statens vägran att agera för att skydda de svaga i hemmet och i relationer som tillåter och rättfärdigar det förtryck som sker. Argumentet uttrycks som; *”the distinction between public and private is thus undermined; the private realm is not a haven from the coercion of the public realm”*.⁶³ Min tolkning är att detta uttrycker kvinnorörelsens paroll att det privata är offentligt. Föreställningar om privatlivets och äktenskapet som en frizon och att kvinnan är medansvarig till våld i nära relationer har gjort det svårt för rättsväsendet att använda befintlig lagstiftning.⁶⁴

3.2.4 Straffrätten och våld i nära relationer

Verkligheten är att våldshandlingar mot kvinnor främst sker i det privata medan misshandel mot män i det offentliga. Då äktenskapet, familjen och den privata sfären ses som en fristad och det offentliga motvilja att blanda sig i det privata ser man konsekvenserna av lagstiftningen då man belyser och analyserar straffrättens oförmåga att hantera mäns våld mot kvinnor, speciellt förhållandet mellan straffrätten och våld i nära relationer gällande sexuellt våld och sexualbrott. Genom ett genuskritiskt perspektiv har detta uppmärksammas och uttrycks som att det existerar ett stort glapp mellan dagens jämställdhetspolitik och juridik. Våld i hemmet är präglad av den ansvarstagande kvinnan och tystnades diskurs där den ojämna maktrelationen osynliggörs och därför är svår att hantera, vilket kan bottna i att kvinnors rätt till självbestämmande och skydd mot våld ses som mindre intressant för straffrätten. Mäns våldshandlingar ses inte som ett ansvar för mannen utan som kommunikationsproblem i relationen och därmed blir kvinnor indirekt ansvariga för mannens handlingar vilka mannen därför inte krävs fullt ansvar för.⁶⁵

⁶² Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 205, 209.

⁶³ Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 217-18, 220-21; Lenardt, *”Invandrarkvinnor” i vägsäl*, s 31.

⁶⁴ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 84.

⁶⁵ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 214-16.

3.3 Ett kvinnorättsperspektiv

Feminister och genusvetare kritiserar begreppsområdet mänskliga rättigheter utifrån argumentet att mänskliga rättigheter tolkats och utformats utifrån mäns verklighet men anses likväl vara *mänskliga* rättigheter. Därför kan kvinnor ses som frånvarande från rättighetsdiskursen då de sällan betraktas som rättighetssubjekt. Resultatet är att den behandling som kvinnor utsätts för i den privata sfären ofta inte räknas som rättighetskränkningar.⁶⁶ Detta grundar sig på att normen för vad som är mänskligt skapas utifrån neutralitet men då manlighet definierar vad som är mänsklighet, skapas normerna så att de blir till sanning, en naturlig sanning. Den objektiva verkligheten som myt får ytterligare belägg. Tänkandet om objektivitet och neutralitet utmanar därför människorättsperspektivet och dess grundsats om universella rättigheter.⁶⁷ Det finns en alltmer framträdande rättighetsdiskurs där individen och hennes rättigheter framhålls på bekostnad av solidaritet och ömsesidiga skyldigheter. Detta är en ideologiskapande process där rätten är en central kraft. Både ideologin som den offentliga maktens styrmedel och rätten i sig måste ifrågasättas och kritiseras genom att studera vilka konsekvenser dessa båda komponenter får för olika grupper i samhället och dess rättigheter.⁶⁸

⁶⁶ Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 85-87; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 21.

⁶⁷ Scales, *Legal feminism: Activism, Lawyering and Legal Theory*, s 85-86.

⁶⁸ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 242-43.

4 Analys

I detta kapitel problematiseras lagstiftningen, dess tillämpningen och dess konsekvenser för kvinnorna som kommer genom en anknytningsrelation då de utsätts för våld, genom användandet av ideologianalys och ett genuskritiskt perspektiv på rätten. Först görs en analys av EG-direktivets konsekvenser. Därefter görs en analys av utlänningslagen och tvåårsregelns konsekvenser vilket fortsätter med problematiken kring att bevisa våld och straffrättens problematiska förhållningssätt till våld i nära relationer. Som exempel görs en analys av en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd på grund av våld, som avslagits och används av Migrationsverket som förtydligande hur lagstiftningen ska tolkas. Till sist gör en analys av kvinnornas mänskliga rättigheter och problematiken kring ansvarsfrågan och myndigheters samverkan.

4.1 EG-direktivets konsekvenser

På grund av EG-direktivet sker det ingen granskning av de referenspersoner till den person som söker tillfälligt uppehållstillstånd i Sverige genom en anknytningsrelation. Referenspersonen är neutral i sin könstillhörighet, det kan vara både en man eller en kvinna som är gift eller sambo med någon som bor utomlands.⁶⁹ Dagens utlänningslag utgår från en könsneutral lagstiftning men den är bevisligen mer gynnande för män som grupp än för kvinnor. Konsekvenserna av lagens tillämpning är att den tillåter att män kan ta hit kvinnor och utsätta dem för våld även om han har en eller flera anmälningar och domar mot sig om våld i tidigare nära relationer. Den granskning av männen som fanns, en försäkran så gott det gick, att kvinnorna inte skulle utsättas för våld, har nu försvunnit. Min tolkning är att det inte skett den utveckling av lagstiftningen som man hoppades på, utan enbart en förändring vilken inte behöver innebära positiva konsekvenser för kvinnorna. Detta då det juridiska systemet utgår från mannen som norm och har en stor motvilja mot att studera vilka konsekvenser tillämpningen av lagen får, speciellt hur den påverkar äktenskapet och den privata sfären.

Intressant är att kvinnorna däremot blir granskade vid en ansökan om tillfälligt uppehållstillstånd i Sverige. Man kan här se hur rättsliga strukturer formas utifrån asymmetriska och ojämlika maktförhållanden mellan könen i samhället, där den som ska granskas är kvinnan. Min tolkning är att hon redan här ses som ett

⁶⁹ Stern, *Ny utlänningslag under lupp*, s 22-23; ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 7.

potentiellt hot. Palmary tar upp hur länders ökade säkerhetstänkande och granskning, efter 11-september, sänder ut signaler att invandrare är lagbrytare vilket resulterar i att skapa stereotyper och föreställningar som kriminaliserar asylsökande och utländska medborgare.⁷⁰ Rättssystemet som normbildare kan här ses ha en avgörande roll. Migrationsverkets vilja att förhindra skenförhållanden där den sökandes enda mål är att få ett uppehållstillstånd,⁷¹ och deras utgångspunkt att ifrågasätta om det är äkta kärlek eller inte, förutsätter att det är kvinnan som ska granskas. Men bara för att hon hellre vill stanna kvar efter uppbrottet beror inte det på att hennes skäl att komma till landet från början var andra än av kärlek, att hon vill ”lura myndigheterna”. Tvåårsregeln möjliggör för män att hävda sin oskuld i relation till kvinnans önskan eller behov av att stanna i landet. Att han blivit lurad, att det är han som är offret då han kan, med belägg från en lagstiftning som bygger på ojämlika maktstrukturer, hävda att hon enbart kom hit för att få stanna i Sverige och inte för att hon ville ha ett förhållande. Constable beskriver i *Romance on a global stage* att en närmare granskning av kvinnorna inte kommer att resultera i att förhindra och förebygga trafficking eller våld i nära relationer. Däremot skulle en striktare kontroll av männen eller att kvinnorna blir informerade om mannens kriminella och våldsamma bakgrund skulle öka handläggningstiden men hade uppvägt nackdelarna.⁷²

Det är viktigt att ifrågasätta varför utländska kvinnor är subjekt för intensiv bakgrundundersökning medan informationen om män med en våldsam eller kriminell bakgrund ses som irrelevant. Detta kan ses som att mäns privilegium att bibehålla sin integritet står över kvinnors frihet från att utsättas från våld; hans rättigheter står över hennes frihet. Genus har här en tydlig betydelse för rättens utformning och rätten bidrar här till olika konstruktioner av genus som får allvarliga konsekvenser för kvinnor som är extremt utsatta i sin roll som misshandlad kvinna och invandrare utan det sociala nätverk och stöd som resten av Sveriges kvinnor har under ett våldsamt förhållande och dess möjliga uppbrott.

Min tolkning är att i dagens läge blir man mer granskad när man söker ett jobb eller tar ett banklån än när man i egenskap av referensperson ges ansvaret och makten över en annan människa. Nästa fråga för mig blir då, vilka signaler sänder detta ut till resten av vårt samhälle? Enligt implementeringen av EG-direktivet och valet att inte granska mäns våldsamma och kriminella bakgrund sänder detta ut signaler att det är tillåtet att ta hit kvinnor och utsätta dem för våld och misshandel, att slänga ut kvinnorna innan två år har gått och att göra om samma procedur. Ytterligare en dimension är när man lägger till kvinnans dubbla utsatthet som invandrare och misshandlad kvinna. Invandrarkvinnor är mer utsatta för våld i nära relationer vilket är inbäddat i deras invandrarstatus.⁷³ Då tvåårsregeln tillåter och skapar förutsättningar för serieimport och våld i nära relationer ger det även signalen att det är tillåtet att göra detta mot kvinnor som

⁷⁰ Palmary, *Gender and migration*, s 105, 117; Spijkerboer och Walsum, *Women and immigration law*, s 190.

⁷¹ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 7.

⁷² Constable, *Romance on a global stage*, s 219-20, 224.

⁷³ Palmary, *Gender and migration*, s 164.

inte är av svensk bakgrund. Hennes bakgrund definierad utifrån ett intersektionellt perspektiv kan tolkas ge signaler att hon inte är lika mycket värd att skydda på grund av sin identitet. Frågan är; vad kämpar man mot, våldet eller invandringen?

4.2 Utlänningslagens och ”tvåårsregelns” konsekvenser

Konsekvenserna av dagens utlänningslag är att mannen kan använda utvisningshotet som ett medel för att få kvinnan att stanna kvar i relationen och få henne att avstå från att söka hjälp så att han kan fortsätta att misshandla henne. Utvisningshotet har uppfattats som ett extremt bra maktmedel för att kontrollera kvinnan. Detta skapar en gisslanliknande situation där prøvotidens krav är problematisk och förstärker maktobalansen i äktenskapet.⁷⁴ Med andra ord förstärks distinktionen privat - offentligt och får som konsekvens att föreställningen om ett könsneutralt rättssubjekt realiserar. Att avskaffa tvåårsregeln eller att se över dess tillämpning skulle hjälpa att säkerställa att kvinnor som utsätts för misshandel inte skulle behöva välja mellan utvisning eller att stanna kvar i förhållandet. Den yttersta konsekvensen av lagstiftningen och dess tillämpning är att den möjliggör serieimport.

Lagstiftningens problematik är även att den inte ger kvinnorna de verktyg eller förutsättningar som hon skulle behöva för att kunna motsätta sig mannens kontroll och maktstrategier och de konsekvenser som våld i nära relationer har. Utifrån kunskap om misshandelsproblematiken kan man se att kvinnan bryts ner som person, mister sin handlingskraft, känner skam och rädsla, isoleras fysiskt och mentalt och beskyller sig själv för våldet. Detta förstärker genusrättsvetenskapens argumenterande för att skapa en kontextuell förståelse av rätten, att sätta rätten i ett bredare sammanhang för att förstå dess konsekvenser.⁷⁵ Den objektiva utgångspunkten för rätten gör att man missar att brottet är könsspecifikt. Lägg till den dubbla utsattheten som misshandlad invandrarkvinna så har hon väldigt få förutsättningar att bryta denna onda cirkel. Detta för att hon inte har fått förutsättningar så som svenskundervisning, information om sina rättigheter och information om var hon ska vända sig för att få hjälp för att kunna skydda sig mot mannens kontroll och våld. Tillämpningen i sig själv gör att mannen kan utnyttja hennes dubbla utsatthet till sin fördel för att fortsätta kontrollera henne. Konsekvenserna är att kvinnan är helt i mannens våld. Lagstiftningen förstärker de problem som redan finns i hennes utsatthet. Då misshandelsproblematiken grundar sig på att mannen vill uppnå makt och kontroll ger lagstiftningen honom detta, på ett silverfat.

⁷⁴ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 112-13; Spijkerboer och Walsum, *Women and immigration law*, s 24, 186.

⁷⁵ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 84, 179.

4.2.1 Att bevisa våld i nära relationer

Konsekvenserna av lagstiftningen sträcker sig även till ”skyddsgrunden” där problematiken är att kvinnan måste kunna bevisa att hon har blivit utsatt för våld eller annan kränkande behandling för att få fortsatt uppehållstillstånd. Constable uttrycker det som att det finns alldeles för orealistiskt höga krav på bevisning för den misshandlade kvinnan.⁷⁶ I övrig litteratur förklaras att det är få personer som i praktiken klarar av att leva upp till de höga beviskraven. Detta visar på omfattande okunskap om hur våld i nära relationer påverkar offret och dålig förståelse för den enskilda kvinnans situation. Intyg från kvinnojourer, läkare och socialsekreterare räcker i praktiken sällan till, ord står mot ord och brott kan ej bevisas. Trots att det uttryckligen beskrivs att brott inte behöver styrkas utan ”göras sannolikt” och att det inte ställs några formella krav på vilken dokumentation som ska föreligga. Migrationsverket prövar endast i en handfull ärenden om våld i anknytningsrelationen kan utgöra skäl för fortsatt uppehållstillstånd. Därför uppfattar ROKS och kvinnojourer i Sverige, att bestämmelsen (5 kap 16§) som ger sken av att skydda personer som utsatts för våld, sätts ur spel då beviskraven är för höga. Detta trots att det uttrycks i förarbetet till utlänningslagen 2005:716 i prop. 1999/2000:43 att *”Lagrådet har uttryckt farhågor för att lagförslaget i denna del inte kommer att leda till den ändring i praxis som förslaget synes åsyfta. [...] Av Anknytningsutredningens undersökningar framgår emellertid att det i dag i praxis ställs mycket stora krav på misshandelns svårighetsgrad och övriga skäl för att fortsatt uppehållstillstånd skall beviljas”*.⁷⁷ Då kvinnojourerna fortsätter att rapportera att fruimporten och serieimporten fortsätter och att invandrarkvinnornas utsatthet motsätter detta förarbetets intentioner. Det gäller att ifrågasätta det könlösa rättssubjektet, då man utifrån ”skyddsgrunden” förutsätter att kvinnorna är lika och innehar samma förutsättningar som männen.

I könsneutral lagstiftning blir kön ett irrelevant rättsligt kriterium vilket gör att man missar kvinnorna. Tvåårsregeln och skyddsgrunden om att bevisa våld och annan allvarlig kränkning visar vilka konsekvenser detta får. Hirdman argumenterar i genussystemet att det är en fråga om fördelning av makt och att man bör diskutera faktiska skillnader i levnadsvillkor och rättigheter. Utlänningslagen kan uppfattas som könsneutral då den i sig själv förutsätter att en kvinna som kommer till Sverige i en anknytningsrelation har lika förutsättningar som andra ”invandarmän” och referenspersonen. Hennes grundläggande identitet som kvinna gör dock att hon inte har samma förutsättningar och möjligheter, hon har inte lika mycket makt. Dessutom är min tolkning att den könsneutrala tillämpningen inte ger henne de förutsättningar som hon hade behövt, då den inte ser betydelsen av att identifiera genus, den maktobalans som skapas i och med

⁷⁶ Constable, *Romance on a global stage*, s 219.

⁷⁷ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 18, 20-21, 23, 28; Informant 1 och 2; Kvinnotryck, *Jourfokus: Fruimport*, s 9. ROKS, *Täckmantel: Äktenskap*, 2009, s 9-10, 20; Utlänningslagen (2005:716) 5 kap 16§; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 223; de Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s 77.

äktenskapet i det privata hemmet och tvåårsregeln. Min tolkning utifrån detta är att lika rättigheter inte behöver innebära lika förutsättningar. Skillnaden mellan rättigheter och förutsättningar skapas i och med att det inte finns några skyldigheter för Migrationsverket att utifrån kön ge kvinnan information om hennes rättigheter och det svenska samhället. Lagstiftningen berövar kvinnan den makt som den förutsätter att hon har, för att nå upp till det könsneutrala rättssubjektet och bli behandlad jämlikt med en man.

4.2.2 Straffrätten och våld i nära relationer

Kriminalisering av det relationella våldet har betecknats som problematiska lagtekniska konstruktionen och som främmande element i straffrätten. Problemen som straffrätten tampas med är att rättsregler förväntas vara könsneutrala och därmed objektiva. Om man för en argumentation utifrån genus kan den avfärdas som irrelevant och subjektiv. Gunnarsson och Svensson har identifierat fyra problemområden för straffrätten som rör kvinnor och våld i nära relationer.⁷⁸

Det första bygger på att kön har betydelse då lagar utgår från mannen som norm och som kvinna har man andra förutsättningar och erfarenheter än män. Utlänningslagen och tvåårsregeln skapar andra grundläggande förutsättningar för kvinnorna när de kommer till Sverige genom en anknytningsrelation, genom att det är han som tolkar och filtrerar all information och att det är mannen som har makten över hennes uppehållstillstånd. Nästa problem gäller att straffrätten bygger på principer som likabehandling och hellre fria än fälla, där reformer som vänder sig till kvinnor ses strida mot dessa principer. Utifrån ett genusperspektiv är det rättens försök till objektivitet som gör att faktiska skillnader mellan män och kvinnor ses som irrelevant eller strida mot mannen som norm. En tolkning är att de asymmetriska maktrelationer som upprätthålls genom rätten som en ideologiskapande kraft här blir verklig, där ett försök till likabehandling får konsekvenser som både är ojämlika och diskriminerande gentemot det kvinnliga könet. Följande problem gäller att straffrätten enbart syftar till att behandla kriminella handlingar och inte sociala och psykologiska frågor. Invandrarkvinnors erfarenhet av våld är ett avgörande bevis för straffrättens könsblindhet och oförmåga att behandla frågor som rör kvinnor. Misshandelsproblematiken innehåller psykiskt och sexuellt våld som enligt straffrätten är svårt att bevisa. Dock pekar kvinnorna på att det är dessa två former av våld som påverkar dem mest och gör dem mest skada.

”Jag märkte knappast den gräns där ett ”vanligt slag” gick över till misshandel, när jag blev hans fånge, hans slav utan några som helst handlingsmöjligheter. Från att ha varit en tuff och självständig tjej, med ett stort umgänge, har mitt livsrum krympt till ett litet geografiskt område [...]. Jag blev alltmer osäker och tappade självförtroendet.

⁷⁸ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 216-17.

*Jag satte aldrig mina problem ihop med att min man misshandlade mig. Jag förstod inte ens att jag var det”.*⁷⁹

Citatet ovan visar på straffrättens oförmåga att greppa både misshandelns abstrakta men samtidigt konkreta verklighet. Problematiken är komplex och summan av varje enskild handling är det utgör misshandeln. Vilket belyser det sista problemet där grov kvinnofridskränkning anses bryta mot legalitetsprincipen då brottets rekvisit inte formuleras tillräckligt tydligt och brottet inte kan innefatta handlingar som var för sig inte är brottsliga.⁸⁰ Kvinnornas erfarenhet visar här att rädsla och hot, vilka handlingar som både är svåra att bevisa och ha brottslig status, gör att kvinnorna antingen tvingas stanna kvar i relationen eller leva med rädsla. Informanterna uttryckte det som att de hade kvinnor vars män uttryckte att *”det kvittade om de satt några år på kåken, för dö skulle hon”*.⁸¹ Med ett hot om utvisning skapar denna rädsla och straffrättens ovilja att behandla mål som sker i det privata, förutsättningar för att rätten ska reproducera och upprätthålla maktstrukturer som är förtryckande mot invandrarkvinnor som kommer hit genom en anknytningsrelation. Ett kritiskt genusrättsligt perspektiv menar att den egentliga rättsliga grundfrågan är gärningsmannens våld. I rättstillämpningen har det däremot gjorts om till ett problem angående hennes vilja,⁸² vilket kan tolkas utifrån problematiken kring utlänningslagen och hennes vilja att ingå äktenskap i Sverige. Straffrättens ovilja att *”ta i frågan”* om våld i nära relationer kan här ses som att det rättsliga systemet är en maktstruktur som upprätthåller obalansen i maktförhållanden mellan könen i samhället.

4.2.3 Exempel och analys av ansökning som fått avslag

Det finns ett exempel i *”Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ stycket 2 utlänningslagen”*, där de tar upp exempel på ansökningar om att få fortsatt uppehållstillstånd i Sverige då kvinnan utsatts för våld av sin man. Detta exempel belyser tydligt problematiken kring lagstiftningen och dess tillämpning. I den första redogörelsen för beslut i ansökning som avslagits tar de upp hur kvinnan har lagt fram en tillräcklig dokumentation av våldet men att den fokuserar på hur *”ni har grälat och slagits med varandra”*.⁸³ Här visar det tydligt att det finns stereotypa föreställningar kring hur misshandlade invandrarkvinnor ska och bör bete sig, för att bli trodda och inte avfärdade och göras medansvariga till våldet. Min tolkning av fallet är att hon har slagit tillbaka, i försvar, och mannens anmälningar mot henne för våld är hans sätt att befästa sin makt och kontroll över henne då hon inte har haft samma möjlighet då han har undanhållit henne kunskap och information om hu det svenska samhället och rättssystemet fungerar. I och

⁷⁹ Lenardt, *”Invandrarkvinnor” i vägskäl*, s 154.

⁸⁰ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 216-17.

⁸¹ Informant 1.

⁸² Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 218.

⁸³ Migrationsverket, *Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ stycket 2 utlänningslagen*, s 6.

med anmälningarna mot henne använder han sin makt för att skapa en identitet som offer. I avslaget uttrycks det även klart och tydligt att *”Du känner inte till det svenska rättssystemet och har därför inte heller dokumenterat bevisning i samma omfattning som A (hennes man)”*,⁸⁴ vilket tyder på att han har haft information som inte hon har haft. Med andra ord har de inte lika förutsättningar då praxis inte möjliggör det.

Att förhållandet har bestått då hon tydligt uppfyller kravet om att förhållandet har haft en viss varaktighet och att det var seriöst menat från början, men då kvinnan har fortsatt att stå ut och till och med försökt att lösa problemen i äktenskapet, har det använts som argument mot henne, för att hon inte ska få stanna i Sverige. Hon som kvinna blir ansvarig för våldet men också straffad för att hon inte lyckades hålla äktenskapet vid liv, genom att stå ut. Anledningen till att hon inte får stanna är för att Migrationsverket ifrågasätter om förhållandet främst har upphört på grund av våldet i förhållandet.⁸⁵ Då det var mannen som vill skiljas tolkar Migrationsverket detta som att våldet inte var tillräckligt grovt eftersom det inte var hon som ville skiljas. Detta visar på avsaknad av förståelse av att hot om utvisning kan ha använts av mannen för att få kvinnan att stanna i förhållandet, tills han hade samlat ihop tillräckligt med bevis mot henne för att kunna ”kasta ut henne”. Min tolkning är att lagstiftningen gjorde hotet till verklighet.

Angående våldet uttrycks det i avslaget att *”Du har blivit misshandlad av din make A vid flera tillfällen”* och att *”Din make har slagit dig i magen, bitit dig och dunkat ditt huvud i golvet”*. Vidare fortsätter det: *”Din uppfattning om vad som är misshandel är inte heller förenligt med den rådande svenska rättsuppfattningen”*,⁸⁶ vilket argumenteras för genom att man citerar kvinnan, att hon själv har beskrivit grälen, stryptagen, knytnävsslagen och betten, som vardagliga äktenskapliga händelser. Problematiken är omfattande då man använder en ideologianalys och ett kritiskt genusperspektiv på citaten ovan, rätten och dess tillämpning. Man utgår från kvinnans egen tolkning och låter den vara sanning. Som myndighetsperson är det upp till den att tolka uppgifterna, inte att ta kvinnans tolkning och göra den till sanning. Min egen tolkning är att detta visar hur Migrationsverkets tolkning av lagen är baserad på könsneutrala föreställningar och hur kvinnan blir ett objekt, inte ett tänkande subjekt.

Kvinnan kan utifrån sin kultur ha andra uppfattningar om vad våld och misshandel innebär i det privata rummet. En örfil är exempelvis kanske inte en symbol för våld som för svenska kvinnor, utan en symbol för tillrättavisande och är något att stå ut med. Detta visar på att man inte utgår från kvinnan och hennes kontext utan man väljer att se världen utifrån sina egna ”objektiva” linser. Även om hon har utsatts för våld och ger sken av att det inte är så farligt betyder det inte att det är ok utifrån en svensk rättsuppfattning om vad våld är. Om en svensk

⁸⁴Migrationsverket, *Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ stycket 2 utlänningslagen*, s 6.

⁸⁵Migrationsverket, *Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ stycket 2 utlänningslagen*, s 6, 7.

⁸⁶Migrationsverket, *Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ stycket 2 utlänningslagen*, s 6.

kvinnor hade uppgett att hennes huvud blev dunkat i golvet hade få ifrågasatt om det var misshandel. Dessutom tenderar kvinnor att förminska våldet, speciellt sexuellt våld, att det var inte så farligt, att det ingår i äktenskapet. Migrationsverket låter sig luras, då de tydligt inte har kunskap om misshandelsproblematiken eller kvinnans dubbla utsatthet som misshandlad invandrarkvinna. Det är problematiskt att denna redogörelse kan ses som ett verktyg eller en vägledning från en statlig myndighet hur den ska tillämpa en lag, då den tydligt kan illustrera hur rätten som maktstruktur skapar och reproducerar föreställningar om kön och genus, utan att vara införstådda med konsekvenserna.

4.3 Kvinnornas mänskliga rättigheter

I litteraturen används inte begreppet kvinnors rättigheter som ett verktyg för att analysera konsekvenserna av lagstiftningen och dess tillämpning. Genom bakgrund- och kontextkapitlet har jag antagit en normativ ansats där jag anser kvinnors mänskliga rättigheter kränks. Här vill jag granska och problematisera vilka konsekvenser lagstiftningen och dess tillämpning har på kvinnors mänskliga rättigheter. Detta för att ge ytterligare tyngd till problematiken kring utlänningslagen och anknytningsrelationer med förhoppning att bidra till ytterligare mer kunskap som kan användas för att utmana stereotypiska föreställningar och normer kring invandrarkvinnor och våld i nära relationer.

I *Ny Utlänningslag under lupp*, som är framtaget av Röda Korset, beskriver de beskriver relationen mellan svensk och utländsk rätt och förklarar att EG-rätten "[...] har som bekant generellt sett företräde före alla former av nationell rätt. Den internationella offentliga rätten, det vill säga folkrätten har formellt inte samma ställning".⁸⁷ I och med införandet av EG-direktivet visar detta hur svensk lagstiftning i första hand påverkas av EG-direktiv och därefter av internationella människorättsdokument. Min tolkning är att detta får kritiska konsekvenser då EG-direktivet om familjeåterförening tog bort möjligheten för Migrationsverket att göra seriositetsprövningar och avslå ansökningar om det fanns risk för våld. ROKS beskriver att Migrationsverket mellan 2000 och 2006 avslag ungefär 15 till 20 ansökningar varje år på grund av att de ansåg att det fanns en risk för att invandraren skulle utsättas för våld.⁸⁸

Walsum och Spijkerboer menar att det finns en spänning mellan statens humanitära intressen att skydda misshandlade kvinnor och det nutida politiska behovet av att demonstrera och vara hård i invandringsfrågor. De ställer ytterligare frågan hur mycket migrationslagstiftningen egentligen ska spela någon roll i beslutsfattandet om kvinnan får komma till Sverige eller får stanna då hon utsatts för våld. Detta då den fundamentala frågan kan tolkas som ett människorättsproblem, att utsättas för våld, vilket de menar i sig inte har att göra

⁸⁷ Stern, *Ny utlänningslag under lupp*, s 22-23.

⁸⁸ ROKS, *Fruimporten fortsätter*, s 7.

med invandring och migration.⁸⁹ Min tolkning är dock att man inte kan skilja kvinnors mänskliga rättigheter från migrationslagstiftning, då kvinnors rättigheter kränks i denna process men även kan säkerställas. Att visa på de rättigheter som kränks och på vilket sätt de kränks lägger därmed tyngd på kvinnornas fortsatta utsatthet, hur sociala föreställningar om kön konstrueras och reproduceras i rätten och att se rätten som ett av politikens styrmedel och en central kraft i ideologiskapande processer. Kvinnornas mänskliga rättigheter kränks genom att lagstiftningen skapar möjligheter och förutsättningar för att våldet och deras utsatthet ska uppstå och fortsätta och att kvinnorna inte ges verktyg som de kan använda för att skapa egna förutsättningar för att skydda sig. Grundfrågan för kvinnornas mänskliga rättigheter ligger därför i motsättningen mellan kvinnors rätt till frihet från våld och gärningsmannens rättssäkerhetsintresse.

Intressant är att kvinnorna inte får någon information om och på så vis inte tillgång till sina rättigheter. Detta blir extra intressant då man inser att om mannen är den som har både ansvaret och tillgången att göra kvinnan medveten om sina rättigheter, undrar man var resten av samhällets ansvar ligger i att skydda dessa kvinnor från våld i förhållandet till mannen. Då det inte är upp till samhället eller myndigheter att informera henne om hennes rättigheter, utan mannen, är min tolkning att föreställningen att kvinnorna lever i ett socialt vakuum inte stämmer,⁹⁰ utan det är deras rättigheter som existerar i ett socialt vakuum.

4.4 Ansvar eller inte ansvar, det är frågan

I motsättningen mellan kvinnors rätt till frihet från våld och gärningsmannens rättssäkerhetsintresse lyser ansvarsfrågan med sin frånvaro. De två kvinnorna som arbetar på kvinnojouren tog upp frågan och problematiken kring samverkan mellan olika myndigheter där ansvarsfrågan hela tiden bollas över på någon annan.⁹¹ Problematiken kring ansvarstagandet kan uppfattas som utgå från allas ansvar, ingens ansvar.

I FN Deklarationen av elimineringen av allt våld mot kvinnor från 1993 beskrivs genusbaserat våld och där FN:s människorättskommitté menar på att våld i nära relationer kan utgöra tortyr. FN-direktiv pekar på statens avgörande roll i kampen mot våld mot kvinnor. Stater gör ett åtagande genom deras juridiska ramverk att skydda kvinnor vilket ska ses som en viktig aspekt i implementeringen av mänskliga rättigheter där genom artikel 1 i deklarationen definieras genusbaserat våld även som det som utförs eller tolereras av staten. De skyldigheter som räknas upp är att respektera, skydda, uppfylla och främja

⁸⁹ Spijkerboer och Walsum, *Women and immigration law*, s 24, 193.

⁹⁰ Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 300.

⁹¹ Informant 1 och Informant 2.

människors grundläggande rättigheter.⁹² Skyldigheten i att skydda ligger i att stater ska lagstifta om förbud mot könsrelaterat våld och vidta åtgärder för att skydda en kvinna som hotas av våldtäkt, misshandel och psykologiskt våld från sin make eller andra. Dessutom innebär komponenten att skydda att stater ska lagföra förövaren för olaga hot och eventuellt för tidigare våldsbrott, erbjuda kompensation och rehabilitering, utbilda rättsvårdande myndigheter om kvinnors rättigheter.

Vid en analys av konsekvenserna av lagstiftningen och dess tillämpning kan man se hur EG-direktivet har ställt sig över den svenska lagstiftningen och tagit bort ansvaret att skydda kvinnan för risken att hotas av våldtäkt, misshandel och psykologiskt våld från sin make. Även straffrättens könsneutrala lagstiftning som får allvarliga konsekvenser för kvinnor som utsatts för våld blir lidande då statens skyldighet att lagföra förövaren inte är lika prioriterat då hans rättssäkerhetsintresse går före hennes rätt till frihet från genusbaserat våld och könsdiskriminering. Wienkonventionen artikel 27 tar dock upp att stater inte kan ursäka en bristande implementering av internationella konventioner med argument att en konvention inte är en nationell lag och i artikel 26 tydliggörs det att internationella överenskommelser måste lämna reella avtryck i staters praktik.⁹³

Behovet att skydda ”invandrarkvinnor” är, genom ett större och utvidgat folkrättsligt perspektiv på EG-direktivets inflytande på utlänningslagen, det juridiska och välfärdssystemets främsta skyldighet och det borde väga mer än det motstridiga behovet att förhindra olaglig invandring genom skenäktenskap. Kvinnotryck intervjuade migrationsminister Tobias Billström och han svarade nej på frågan om tvåårsregeln kan slopas. Motargumentet var att *”Det finns en stor risk att vi skulle få en stor mängd skenförhållanden och det skulle vara ett missbruk av rätten”* och *”Hur man sedan utvecklar praxis är en sak för myndigheten, inte för mig”*.⁹⁴ Även om intervjun kan vara vinklad från Kvinnotrycks sida så om detta uttalande stämmer är det oroväckande att migrationsministern som är ytterst ansvarig inte ens vill ta i frågan och erkänner riskerna med EG-direktivets inkorporering i svensk lagstiftning.

Problemet med våld mot kvinnor är att det inte kan lösas eller förstås enbart genom att titta på individnivå.⁹⁵ Genom att förändra samhället och institutioner som har skapat problemen kan en bestående lösning uppnås vilket kräver ansvarstagande och samverkan. Min tolkning är att idag placeras hellre skulden på personliga misslyckanden i exempelvis äktenskapet eller på den sökandes kultur än att hålla staten ansvarig för förhindrandet av och skyddet från genusbaserat

⁹² De Silva, *Abuse of Immigrant Brides to the West*, s 4-5; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 26, 29, 30, 32; Jolly, *Bridge - Gender and migration: Overview report*, s 39.

⁹³ 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, artikel 27, artikel 26, preamble; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 33.

⁹⁴ Kvinnotryck, *Jourfokus: Fruimport*, s 7.

⁹⁵ Lenardt, *”Invandrarkvinnor” i vägsäl*, s 25; Spijkerboer och Walsum, *Women and immigration law*, s 184; Jolly, *Bridge - Gender and migration: Overview report*, s 39.

våld.⁹⁶ Även om kvinnorna inte är offer i den bemärkelse att de är rationella varelser som med mod och intelligens försöker lösa de våldsamma situationer som de hamnar i så är de offer för konsekvenserna av ojämlika och genusblinda maktstrukturer i det svenska samhället.

Om ansvaret för konsekvenserna av lagstiftningen läggs på en bredare samhällelig kontext så kan man se att finns många förövare som är ansvariga för våldet,⁹⁷ inte enbart mannen. Om ansvarsfrågan inte kan förstås genom individnivå så behöver vi lyfta oss utåt och uppåt för att inte enbart lägga skulden på enskilda män som utnyttjar en könsdiskriminerande lagstiftning, eller exempelvis handläggare på Migrationsverket, poliser som utreder våld i hemmet eller läkare som saknar utbildning och förståelse för misshandelsproblematiken från ett genusperspektiv. För att förstå konsekvenserna av lagstiftningen kan man inte enbart se våldet som en del av manlig dominans utan det krävs att man ser maktdimensioner i hela samhället och dess komplexa samband. Migrationsminister Tobias Billström pekade på samverkan mellan olika myndigheter där polisens och socialtjänstens insatser skulle vara att både ge information och ge stöd i mer akuta situationer.⁹⁸ Intervjun ger många förväntade svar men även signaler av hopplöshet och okunskap. Ansvarsfrågan är central och visar att EG-direktivet visar på en påtaglig diskurs som främjar äktenskapet där mannens rätt till sekretess väger tyngre än kvinnans rätt till skydd och säkerhet. Information kan ej lösa alla problem, det underlättar enbart när skadan redan är skedd; i realiteten, efter mordförsöket, våldtäkten och den psykiska och ekonomiska misshandeln.

De Silva menar att bekämpa våld är att utmana hur könsroller och maktrelationer som uttrycks i samhället.⁹⁹ Utifrån ideologianalys och genuskritiskt perspektiv på rätten kan man fokusera på rätten som ett av politikens styrmedel där rätten och politiken styrs av ideologiska normer i samhället. Om politik och rätt ses som styrmedel betyder det även att de kan ses som verktyg för att förändra samhället och styra det mot ett nytt eller annorlunda mål. Staten har här en aktiv roll då den har tillgång till dessa verktyg.¹⁰⁰ Min tolkning är att tillgången till verktyg även ger en skyldigheten för välfärdsstaten att garantera kvinnor grundläggande mänskliga rättigheter: friheten från våld.¹⁰¹ För att citera Voltaire, Franklin D. Roosevelt eller Uncle Ben: *”great power involves great responsibility”*.

En vidare tolkning är att straffrätten och utlänningslagens nuvarande genusblindhet som statens vägran att agera för att skydda de i den privata sfären, kan tolkas som att den tillåter och rättfärdigar det förtryck som sker. Dessutom vill genuskritiska studier betona i vilken uträkning lagarna för det privata inte är

⁹⁶ Palmary, *Gender and migration*, s 83.

⁹⁷ De Silva, *Abuse of Immigrant Brides to the West*, s 5; Socialstyrelsen, *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*, s 14.

⁹⁸ Kvinnotryck, *Jourfokus: Fruimport*, s 7.

⁹⁹ De Silva, *Abuse of Immigrant Brides to the West*, s 12.

¹⁰⁰ Gunnarsson och Svensson, *Genusrättsvetenskap*, s 36, 180.

¹⁰¹ Spijkerboer och Walsum, *Women and immigration law*, s 184.

mer ”neutrala” eller ”oundvikliga” än de om offentlig rätt då de är produkter av officiell jämställdhetspolitik.¹⁰² Familjen är inte avskild från övriga samhället och staten och statens handling eller brist på handling har en avgörande betydelse för familjen och enskilda familjemedlemmars status och möjligheter att förverkliga sina grundläggande mänskliga rättigheter. Kvinnor som berättar om brist på stöd från stora delar av samhället, att ständigt bli ifrågasatt, att bli fråntagen kontroll och ständig förödmjukelse,¹⁰³ vittnar om hur det juridiska systemet idag inte kan skydda kvinnor.

Att staten och myndigheterna stänger in misshandeln i den privata sfären resulterar i att det inte ses som ett samhällsproblem, utan blir tabubelagt. Utifrån uppgifter från kvinnojourer ökar våld i hemmet medan vi pratar om det mindre och mindre. I diskussionen om våld i hemmet mot invandrarkvinnor kan man se hur fördomar om patriarkala kulturer och kulturella fenomen används för att förklara omfattningen av våldet mot invandrarkvinnor. Detta visar hur Sverige misslyckas att hålla de internationella avtal som skyddar kvinnors rättigheter. Det kan ses som att myndigheterna hanterar våldet mot invandrarkvinnor genom att betona deras kultur och traditioner i stället för att behandla problemen med tillgängliga juridiska medel. Enligt kvinnorna själva är det, det offentliga erkännandet av misshandeln som oftast betyder mest, att bli erkänd.¹⁰⁴ Staten och myndigheter har de juridiska och politiska styrmedel för förändring och debatt om lagstiftningen och dess konsekvenser. Att stänga dörren till det privata rummet gör att när kvinnan försöker att minska, undvika och fly misshandeln och det finns väldigt lite respons från omgivningen slutar det med att:

*”Man är så ensam att det enda stödet faktiskt, är den man som misshandlar. Världen omkring är bara tyst och främmande. Man känner sig skräckslagen, ingen återvändo”.*¹⁰⁵

¹⁰² Bix, *Jurisprudence: Theory and Context*, s 220.

¹⁰³ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 47, 61; Bexelius, *Asylrätt, kön och politik*, s 35; Sahlström och Winberg, Nationellt Råd för Kvinnofrid: *Vi skulle inte bli svenskar. Vi skulle lyda: Våld mot kvinnor och flickor från andra kulturer*, s 19, 25-27.

¹⁰⁴ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 47, 61, 301, 307; De Silva, *Abuse of Immigrant Brides to the West*, s 76.

¹⁰⁵ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägskäl, s 161.

5 Sammanfattning och Slutsats

Kvinnor som blir offer för och överlevare av våld möts av olika problem. Speciellt invandrarkvinnor som utsätts för våld i nära relationer möter specifika problem som skapar betydande sociala och juridiska hinder för att hon ska kunna leva i säkerhet, där frågan om uppehållstillstånd och hotet om utvisning komplicerar hennes invandrarstatus. Det finns urskiljbara nyckelfaktorer som är inbäddade i deras invandrarstatus som bidrar till invandrarkvinnornas känslighet och utsatthet för våld i nära relationer. Detta kan ses som bevis på att migrationslagstiftning världen över och även svensk nationell lagstiftning, saknar ett medvetande om genus. Misshandel av kvinnor är inte ett isolerat fenomen utan är närvarande i varje socioekonomisk, kulturell och etniskt grupp. Med andra ord existerar kvinnornas utsatthet inte i ett socialt vakuum utan de lever i strukturer som är präglad av marginalisering, kulturella stereotyper och vardagsrasism. Det finns även utbredda föreställningar om de män och kvinnor som söker sig till dessa anknytningsrelationer, där föreställningarna om både männen och kvinnorna inte ifrågasätts utan ses som sanning. Därför är det av stor vikt att problematisera dessa stereotyper och lyfta fram invandrarkvinnornas egna röster och erfarenheter.¹⁰⁶ Då kvinnornas röster ofta exkluderas,¹⁰⁷ argumenterar jag för att det är genom deras ögon som verkligheten ska ses, då de kan ge ovärderlig insikt i problematiken kring lagstiftningen, dess tillämpning och konsekvenser.

I denna problematik har lagstiftningen en avgörande roll som ideologiskt och politiskt verktyg. Både för att upprätthålla och reproducera stereotypa föreställningar om genus, misshandlade ”invandrarkvinnor” och våld i nära relationer men den har även makten att förändra. Svaret på frågan vilka konsekvenser som är resultatet av tillämpningen av EG-direktivet om familjeåterförening, ”tvåårsregeln” och 5 kap. 16§ tredje stycket för invandrarkvinnor som kommer till Sverige genom en anknytningsrelation då de utsätts för våld, är att kvinnorna är de som ifrågasätts medan våldet både möjliggörs och tillåts fortsätta. Kvinnornas dubbla utsatthet, som invandrare och misshandlad kvinna i kombination med lagstiftning som resulterar i att hennes mänskliga rättigheter kränks, där hon inte får det skydd som hon är berättigad till, varken innan eller efter misshandeln. Kombinationen av ett könlöst rättssubjekt och föreställningen om universella mänskliga rättigheter gör att med EG-direktivets förverkligande försattes kvinnornas mänskliga rättigheter i ett vakuum. Kvinnans rätt till frihet från våld blir underordnat mannens rättssäkerhetsintresse

¹⁰⁶ Constable, *Romance on a Global Stage*, s 221; Palmary, *Gender and Migration*, s 164; Walsum och Spijkerboer, *Women and Immigration Law*, s 183; Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägsäl, s 300; de Silva, *Abuse of Immigrant brides to the West*, s abstract, 3, 5, 53.

¹⁰⁷ Lenardt, ”Invandrarkvinnor” i vägsäl, s 15.

vilket skapar förutsättningar för honom att ta hit ytterligare en kvinna och misshandla henne och sedan skicka henne tillbaka. Ansvarsfrågan är lika komplex som själva problematiken kring konsekvenserna av lagstiftningen. Förändringen i lagstiftningen innebar att ansvarsfrågan blev en fråga om information och samverkan. Ansvaret ligger idag mer på mannen som har fått makten att utföra misshandeln än på myndigheter, där dessa har en inställning av att inte förebygga och skydda kvinnorna utan reparera när skadan väl är skedd.

Vikten av att se kvinnorna och deras verklighet för att skapa kunskap som kan användas för att slå hål på fördomar i samhället och det juridiska systemet kan inte poängteras tillräckligt. Verkligheten är att dagens lagstiftning leder till isolering, misshandel, kränkande rasistiska kommentarer och sexuellt våld vilket resulterar i total förminskning av kvinnan som människa. Detta ger sår som aldrig läker, rädsla efter att hon har lämnat honom att han ska komma tillbaka och göra henne illa, att hon ska förlora sina barn, att hon inte kan återvända till sitt hemland och den sociala värd som skulle ha kunnat stötta henne. Ingen kvinna räknar med eller skulle riskera att hon ska utsättas för detta när hon väljer att komma till Sverige i en anknytningsrelation. Ingen kvinna som skulle tycka att det var värt att konstant leva i skräck, bli sexuellt utnyttjad och sedan inte få erkännande från omgivningen för det brott hon utsatts för, för att slippa fattigdom.

6 Referenser

- Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes? En könsteoretisk analys av straffrättsligt skydd mot sexuella övergrepp*; Bokbox Lund, 2004.
- Bergström, Göran; Boréus, Kristina (red); *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*; Studentlitteratur, Lund, Andra upplagan, 2005.
- Bexelius, Maria, *Asylrätt, kön och politik: en handbok för jämställdhet och kvinnors rättigheter*, 2. uppl., Rådgivningsbyrån för asylsökande och flyktingar, Stockholm, 2008
- Bix, Brian, *Jurisprudence: theory & context*, 3. ed., Sweet & Maxwell, London, 2003
- Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*; Liber, Malmö, 2007.
- Charmaz, Kathy; *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*; SAGE Publications, London, 2006.
- Constable, Nicole, *Romance on a global stage: pen pals, virtual ethnography, and "mail-order" marriages*, Univ. of California Press, Berkeley, 2003
- de Silva, Nilani, *Abuse of immigrant brides to the west: how to tackle the problem?*, Nilani De Silva]; Stockholms universitet, Djursholm, 2008
- Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria, *Genusrättsvetenskap*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2009
- Hörlin Barnekow, Katarina och Thulin, Anna, *Jourfokus: Fruimport*, Kvinnotryck, Nr 1, 2011
- Jolly, Susie, *Bridge – Gender and migration: Overview report*, Institute of Development Studies, 2005.
- Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*; Studentlitteratur, Lund, 2006.
- Lenardt, Grazyna, *"Invandrarkvinnor" i vägsål: deras handlingar och val i våldspräglade relationer från ett genuspsykologiskt perspektiv*, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. Uppsala : Uppsala universitet, 2008
- Palmay, Ingrid, Burman, Erica, Chantler, Khatidja & Kiguwa, Peace (red.), *Gender and migration: feminist interventions*, Zed, London, 2010
- ROKS, Wilén, Emma (rapportförfattare), *Fruimporten fortsätter: Om kvinnor som utsätts för våld i anknytningsrelationer*, 2/2010
- ROKS, Wilén, Emma (rapportförfattare), *Täckmantel äktenskap: Kvinnojourers erfarenheter av fruimport*, 2/2009
- Sahlström, Ingegerd och Winberg, Margaretha, Nationellt Råd för Kvinnofrid: Vi skulle inte bli svenskar. Vi skulle lyda: Våld mot kvinnor och flickor från andra kulturer, Stockholm, 2003.
- Scales, Ann, *Legal feminism: activism, lawyering, and legal theory*, New York University Press, New York, 2006

- Steans, Jill; *Gender and International Relations: an introduction*; Cambridge: Polity Press, 1998.
- Steans, Jill; *Gender and International Relations*; 2 ed, Cambridge: Polity Press, 2006.
- Stern, Rebecka, Röda Korset, *Ny utlänningslag under lupp*, 2008.
- Svensson, Torsten; Teorell, Jan; *Att fråga och att svara: Samhällsvetenskaplig metod*; Liber, Malmö, 2007.
- Thomsson, Heléne, *Reflexiva intervjuer*; Studentlitteratur, Lund, 2002.
- Walsum, Sarah Katherine van och Spijkerboer, Thomas (red.), *Women and immigration law: new variations on classical feminist themes*, Routledge-Cavendish, Abingdon, Oxon [UK], 2007

Primärmaterial:

- Dir. 2011:44 Kommittédirektiv: *Kvinnors som utsätts för våld efter att ha beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning*, Beslut vid regeringssammanträde den 31 maj 2011
- Migrationsöverdomstolen: MIG 2008:41
- Prop. 1999/2000:43 *Upphållstillstånd på grund av anknytning*
- Prop. 2005/06:72 *Genomförande av EG-direktivet om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening*
- Redogörelse för Migrationsverkets tillämpning av 5 kap. 16§ tredje stycket 2 utlänningslagen, 2010-12-17
- SOU 2004:74 *Utlänningslagstiftningen i ett domstolsperspektiv*, Kap 6: Andra regler som berörs i utlänningslagstiftningen
- Socialstyrelsen, (sättning av Tiina Laukkanen), *Våld – Handbok om socialnämndens ansvar för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld*, 2011.
- Utlänningslag 2005:716